

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
Кафедра фізичної терапії, реабілітації, спеціальної та інклюзивної освіти**

Маріанна КЛЯП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ДИСЦИПЛІНИ**

ПЕДАГОГІКА З ІСТОРІЄЮ ПЕДАГОГІКИ

для здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта

Ужгород - 2024

УДК 37(076)+37(09)
К 52

Методичні рекомендації з дисципліни «Педагогіка з історією педагогіки» для здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 55 с.

Розробник:

Маріанна КЛЯП, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної терапії, реабілітації, спеціальної та інклюзивної освіти ДВНЗ «УжНУ».

Рецензент:

Володимир СТАРОСТА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «УжНУ».

*Затверджено і рекомендовано до друку
науково-методичною комісією
факультету здоров'я та фізичного виховання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 5 від 24 січня 2024 р.)*

ЗМІСТ

1. Мета навчальної дисципліни.....	4
2. Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання.....	6
3. Програма навчальної дисципліни.....	8
4. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять.....	13
5. Самостійна робота.....	19
6. Індивідуальні завдання та критерії їх оцінювання	21
7. Форми і методи навчання.....	26
8. Рекомендовані джерела інформації.....	26
9. Примірні тести на практичні заняття	28
10. Примірні опорні (короткі) конспекти.....	32
11. Педагогічна система Я.-А. Коменського	35
12. Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у XIX ст.	37
13. Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у кінці XIX – на початку XX ст.	43
14. Українська педагогіка і шкільництво у другій половині XIX – на початку XX ст. Українська педагогічна думка на зламі століть	49

1. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка з історією педагогіки» є засвоєння здобувачами головних теоретичних положень сучасної педагогіки та напрямків реалізації нового законодавства України про освіту, зокрема концепції Нової української школи в освітній галузі сучасної України; формування педагогічної позиції щодо навчання учнів як процесу формування компетентностей; набуття досвіду володіння сучасними педагогічними технологіями; засвоєння форм і методів педагогічної діяльності; упровадження дидактичних знань та способів діяльності на практиці; ознайомлення з основними етапами розвитку педагогічної науки, внеском видатних вчених-педагогів у розвиток освіти і культури, зокрема українських; можливість використання кращих надбань педагогічної думки минулого у сучасному навчальному процесі.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності: 2, 3, 5, 7, 8,10.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види і форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (професійні) компетентності: 2, 3, 5, 9-12, 15-17.

СК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.

СК-12. Здатність організувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.

СК-15. Здатність аргументовано відстоювати власні професійні переконання, дотримуватись їх у власній фаховій діяльності.

СК-16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК-17. Здатність до розуміння цінності різноманіття особистості як однієї з умов забезпечення прогресу в розвитку дитини із психофізичними порушеннями, як ресурсу і активу для освіти; здійснення інклюзивного навчання на основі визначення актуального і потенційного рівня розвитку дитини; уміння добирати і застосовувати методи, засоби і прийоми роботи, використовувати різноманітність у навчальних підходах і стилях як ресурс для навчання, адаптувати та модифікувати зміст навчального матеріалу для задоволення особливих освітніх потреб дітей з порушеннями психофізичного розвитку; забезпечення дружньої та безпечної атмосфери для інклюзивного навчання; розуміння цінності спільної роботи з батьками і сім'ями як важливого ресурсу для навчання учнів з порушеннями розвитку; сприяти створенню закладів освіти як навчальних спільнот, які поважають, заохочують та відзначають досягнення всіх.

2. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Залік, екзамен, тести на кожному практичному занятті, реферати, есе, різні види групових завдань (проекти, презентації тощо), результати неформальної освіти з дисципліни.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усні відповіді на практичних заняттях, тести з кожної теми, групові та індивідуальні завдання.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота, яка включає виконання тестових завдань; підготовка та захист реферату або есе, здобуття певних знань та вмінь шляхом неформальної освіти.

Форма підсумкового семестрового контролю: письмовий залік у I семестрі, письмовий екзамен у II семестрі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти Шкала контролю змістового модулю

Показники	Бали
<u>Змістовий модульний контроль 1, 2, 3:</u> <i>Поточний модульний контроль:</i> Письмове опитування за відповідь за кожне із двох теоретичних питань нараховується по 20 балів, два випадково вибраних варіанти тестових завдань оцінюються по 5 балів кожний (кожний варіант тестів містить по 5 тестів, правильне розв'язання кожного тесту оцінюється в 1 бал)	0-50
Бали за активність на практичних заняттях береться середній бал за оцінювання усних відповідей і виконання тестових занять з усіх практичних занять, що множиться на коефіцієнт 6	0-30
Бали за виконання самостійної роботи: підготовка та захист реферату або презентації за обраною темою; сертифікат про вебінар або тренінг з педагогічних питань	0-15 5
Загальна оцінка	0 – 100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	8	30	7	30	9	30
Письмове тестування при модульному оцінюванні	2	10	2	10	2	10
Презентація із захистом або Реферат із захистом	1	15	1	15	1	15
Сертифікат за участь у вебінарі або тренінгу з педагогічних питань	1	5	1	5	1	5
Модульна контрольна робота	1	40	1	40	1	40
Разом		100		100		100

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий семестровий контроль включає наступний вид контролю: залік та екзамен.

Залік та Екзамен є заключними підсумковими видами контролю у кожному семестрі першого навчального року. До заліку допускаються здобувачі, що отримали не менше 35 балів за підсумками першого модульного контролю, а до екзамену допускаються тільки ті здобувачі, які отримали не менше 35 балів як середнє арифметичне за результатами другого та третього змістових модулів.

Здобувачі, в яких оцінки за підсумками першого або середнього арифметичного другого та третього модульних контролів дорівнюють або є вищими за 60 балів, можуть не приймати участі в заліковому або екзаменаційному контролі, але за бажанням вони можуть покращити свої бали, прийнявши участь в екзамені (заліку).

Під час екзамену (заліку) здобувач дає письмові відповіді на 2 теоретичних питання, кожне з яких оцінюється по 40 балів відповідно до критерію оцінювання теоретичної підготовленості, та розв'язує два випадково вибрані варіанти тестових завдань, кожний з яких оцінюється в 10 балів. Максимальна оцінка за підсумковий модульний контроль складає 100 балів відповідно до шкали оцінювання національної та ЄКТС.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Педагогіка: теорія освіти і навчання, теорія виховання

Тема 1. Педагогіка як наука. Методи педагогічних досліджень

Предмет педагогіки, її категорії. Взаємозв'язок основних категорій педагогіки як педагогічна закономірність. Педагогіка в системі наук. Джерела розвитку педагогіки. Структура педагогічних наук. Спеціальна педагогіка як складова частина педагогіки. Методи науково-педагогічних досліджень. Етапи психолого-педагогічного дослідження.

Тема 2. Дидактика – теорія освіти і навчання

Сутність і завдання дидактики. Внесок видатних вчених-педагогів у розвиток дидактики. Категорії дидактики, їх характерні особливості. Зв'язок дидактики з іншими науками. Актуальні завдання сучасної дидактики. Стандарти освіти. Основні джерела змісту освіти. Система, складники, рівні та принципи освіти в Україні.

Тема 3. Навчання як цілісний педагогічний процес

Сутність навчання, його методологічна основа. Складові процесу навчання. Спільне та відмінне в наукову пізнання та пізнання в процесі навчання. Суперечності процесу навчання. Рушійні сили навчального процесу. Групи мотивів навчання. Функції та компоненти процесу навчання. Логіка навчального процесу. Структура процесу учіння. Структура процесу навчання, його аспекти. Оптимізація процесу навчання.

Тема 4. Закономірності та принципи навчання

Поняття про закономірності навчання, об'єктивні та суб'єктивні закономірності. Принципи та правила навчання. Характеристика принципів: науковості; систематичності та послідовності; свідомості; активності та самостійності в навчанні; наочності; ґрунтовності; зв'язку навчання з практичною діяльністю; доступності та врахування індивідуальних особливостей; емоційності. Учитель як суб'єкт навчальної діяльності. Структура діяльності вчителя.

Тема 5. Методи, засоби та організаційні форми навчання

Поняття про методи навчання. Основні підходи до класифікації методів навчання. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: метод стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні; методи формування пізнавальних інтересів учнів; спеціальні прийоми індивідуально-особистісної підтримки. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: метод усного опитування; письмовий контроль; графічна контрольна робота; практична контрольна перевірка; тестові методи перевірки знань; програмований контроль. Засоби навчання: технічні засоби навчання, комп'ютер та інформаційні технології. Історія розвитку форм навчання. Класно-урочна форма навчання. Вимоги до сучасного уроку в школі.

Тема 6. Технології навчання у сучасній школі. Окремі питання дидактики

Поняття про технологію навчання. Традиційні технології навчання: пояснювально-ілюстративне навчання; проблемне навчання; програмоване навчання; диференційоване навчання. Нові технології навчання: особистісно-орієнтоване навчання; технологія групової навчальної діяльності школярів; технологія розвивального навчання; технологія формування творчої особистості; технологія навчання як дослідження.

Тема 7. Теорія виховання

Мета, завдання та зміст виховання. Характерні особливості виховання. Структура процесу виховання. Суть національного виховання. Поняття виховного ідеалу. Складові національного виховання: громадянське; розумове; моральне; трудове; естетичне; екологічне; фізичне. Основні завдання виховної діяльності. Основні закономірності та принципи виховання. Поняття методу, прийому та засобу виховання. Класифікація методів виховання: методи формування свідомості і переконань; методи організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки; методи стимулювання діяльності та поведінки; методи самовиховання. Основні напрями виховання. Комплексний підхід у вихованні, характеристика напрямів виховання. Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми.

Тема 8. Організаційні форми виховної роботи. Робота класного керівника. Зв'язок сім'ї і школи у вихованні особистості

Поняття про організаційні форми виховної роботи: за кількістю учасників; місцем проведення; складністю організації; цільовою спрямованістю; засобами виразності. Індивідуальні, мікрогрупові та групові форми виховання; масові форми виховання. Організація і проведення годин класного керівника. Позашкільні заклади в системі освіти і виховання: комплексні та профільні. Характеристика різних типів закладів позашкільної освіти. Класний керівник в школі, його функції, права та обов'язки. Методи вивчення учнів та учнівських колективів. Критерії ефективності виховного процесу. Форми роботи класного керівника з батьками учнів. Зв'язок сім'ї та школи у вихованні підростаючого покоління.

Модуль 2. Історія зарубіжної школи і педагогіки

Тема 1. Концептуальні засади історії педагогіки. Виховання в первісному суспільстві, країнах Стародавнього Сходу. Виховання і школа в державах Стародавньої Греції.

Предмет і завдання дисципліни «Історія педагогіки». Структура курсу. Концептуальні засади вивчення «Історії педагогіки», її джерела (прямі та непрямі). Провідні українські дослідники історії педагогіки. Наукові теорії природи процесу виховання (біологічна, психологічна, релігійна, трудова). Етапи первіснообщинного ладу, особливості виховання кожного етапу. Виховання і навчання у країнах Стародавнього Сходу, виникнення писемності та шкіл у Шумері, Єгипті, Китаї та Індії. Виховання і шкільна система у державах

Стародавньої Греції, спільні та відмінні риси афінської та спартанської виховних систем. Педагогічні теорії Стародавньої Греції (Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель).

Тема 2. Виховання і школа Стародавнього Риму. Школа у середньовічній Європі, в епоху Відродження та Реформації

Система шкіл Стародавнього Риму, особливості освітньої системи республіканського та імперського періодів цієї держави. Педагогічна думка Стародавнього Риму (Ціцерон, Квінтіліан). Особливості освітньо-виховної практики в епоху Середньовіччя, типи середньовічних виховних систем. Виникнення університетів у Європі. Школа і педагогічна думка у Європі в епоху Відродження (Вітторіно да Фельтре, Еразм Роттердамський, Франсуа Рабле, Мішель Монтень, Томас Мор, Томазо Кампанелла). Вплив Реформації та освіти. Єзуїтське виховання.

Тема 3. Педагогічна система Я.-А. Коменського

Формування світогляду вченого-педагога. Загальнопедагогічні ідеї Я.-А. Коменського (вікова періодизація розвитку дітей; система шкіл; зміст освіти). Обґрунтування у працях Коменського класно-урочної системи. Дидактичні погляди Я.-А. Коменського (принципи та методи навчання). Вимоги вченого-педагога до шкільних підручників. Я.-А. Коменський про виховання та шкільну дисципліну. Вимоги до роботи вчителя.

Тема 4. Шкільництво у Європі та Америці XVII-XVIII ст.

Англійська педагогіка XVII ст. Концепція Дж. Локка. Світська система виховання підростаючого покоління (виховання джентельмена). Французьке Просвітництво XVIII ст. (Гельвецій, Дідро). Педагогічні ідеї Ж.-Ж. Руссо. Народна освіта у країнах Західної Європи XVII-XVIII ст. Моніторіальна система Белл-Ланкастера. Шкільництво та педагогічна думка Америки XVII-XVIII ст. (Франклін, Джеферсон, Пейн).

Тема 5. Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у XIX ст.

Педагогічні погляди і діяльність Й. Песталоцці. Розвиток філантропізму та неогуманізму у Німеччині. Педагогічна система А. Дістервега. Педагогічна теорія Й. Гербарта. Педагогічні погляди і діяльність соціалістів-утопістів Р. Оуена та Ш. Фур'є. Педагогічне вчення Ф. Фребеля. П. Лесгафт як засновник теорії фізичного виховання.

Тема 6. Реформаторська педагогіка зарубіжних країн у кінці XIX–XX ст. Основні тенденції сучасного світового шкільництва

Нові тенденції у педагогічній теорії та практиці зарубіжних країн у кінці XIX – початку XX ст. (період шкільних реформ). Основні напрямки реформаторської педагогіки (педагогіка «вільного виховання», експериментальна педагогіка, педологія, педоцентризм). Провідні ідеї педагогіки прагматизму, «громадянського виховання, «трудової школи». Теорія «нового виховання» і «нових шкіл». Історія розвитку зарубіжної корекційної педагогіки у XIX-XX ст. Сучасні тенденції світового шкільництва у кінці XX ст.

Модуль 3. Історія українського шкільництва та педагогічної думки

Тема 1. Виховання і школа Київської Русі. Розвиток освіти і педагогічної думки в XIV- XV ст.

Виховання дітей у східних слов'ян. Виникнення писемності. Розвиток освіти і шкільництва в Київській Русі. Система шкіл та виховання в Київській Русі, чинники, що сприяли поширенню шкільництва в державі. Педагогічна думка Київської Русі (перекладні та вітчизняні твори). Педагогічні ідеї твору «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Розвиток шкільництва у Галицько-Волинській державі. Виховання і школа України в XIV-XV ст. Визначні діячі української національної педагогіки Павло Русин і Юрій Дрогобич.

Тема 2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша половина XVIII ст.). Освітня політика Речі Посполитої

Загальна характеристика розвитку шкільництва на українських землях у XVII ст. Освітня політика Речі Посполитої в Україні. Розширення мережі українських національних шкіл (братські школи). Відмінні риси братських шкіл. Зародження вищої освіти в Україні (Острозька школа-академія; Києво-Могилянська академія). Розвиток шкільництва на Запорізькій Січі, козацька педагогіка. Особливості розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України у XVII – першій половині XVIII ст. Розвиток педагогічної думки в Україні у XVI-XVIII ст. (брати Зизанії, І. Вишенський, П. Могила, І. Федоров, Ф. Прокопович).

Тема 3. Розвиток української педагогіки й школи у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Педагогічна думка українських просвітителів XVIII-XIX ст.

Система освіти в Україні під російською імперією, реформи російської освіти кінця XVIII – початку XX ст. Розвиток освіти на Правобережній та Західній Україні, боротьба за рідну мову. Педагогічні погляди Г. Сковороди та І. Котляревського. Освітня програма Кирило-Мефодіївського товариства. Розвиток української педагогічної думки XVIII-XIX ст. (Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, «руська трійця», О. Духнович).

Тема 4. Педагогічна система К.Д. Ушинського. Українська педагогіка і шкільництво у другій половині XIX – на початку XX ст.

Формування світогляду К.Д. Ушинського. Думки вченого про педагогіку. Дидактичні погляди К.Д. Ушинського (функції навчання; принципи та методи навчання; типи уроків, їх структура). К.Д. Ушинський про принцип народність і напрями виховання. Погляди вченого-педагога на роль вчителя та його професійну підготовку. Утиски школи на території підросійської України у другій половині XIX ст. Педагогічні ідеї М. Драгоманова і Б. Грінченка. Українська освіта на західноукраїнських землях у кінці XIX – на початку XX ст.

Тема 5. Педагогічні ідеї в Україні на початку ХХ ст. Національна школа в УНР

Боротьба за національну освіту і рідну мову на зламі століть. Педагогічна думка України кінця ХІХ – початку ХХ ст. (М. Пирогов, М. Корф, Х. Алчевська). Шкільництво в Українській державі 1917-1919 рр. С. Сірополко та І. Огієнко – фундатори українського шкільництва. М. Грушевський про українську школу. Педагогічні погляди І. Стешенка і С. Русової.

Тема 6. Українська школа і педагогіка у ХХ ст.

Освіта у перші роки радянської влади в Україні (1917-1920 рр.). Розвиток українського шкільництва у міжвоєнний період. Педагогічна діяльність А. Макаренка. Внесок А. Волошина у розвиток шкільництва в Закарпатті. Педагогічна спадщина Г. Ващенко. Українська школа і освіта у другій половині ХХ ст. Педагогічна діяльність В. Сухомлинського. Криза освіти та наміри реформувати шкільництво до 90-х років ХХ ст.

Тема 7. Національна школа, система виховання та педагогіка в період становлення незалежної України у 90-х роках ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Відродження національної системи виховання і педагогіки в період будівництва незалежної Української держави. Державна національна програми «Освіта» (Україна ХХІ століття). Закон України «Про вищу освіту» як основа реформування галузі.. Основні положення ЗУ «Про освіту» (2017 р.). Концепція «Нова українська школа». ЗУ «Про повну загальну середню освіту» (2020р.) – нові можливості розвитку шкільної освіти. Сучасні тенденції корекційної освіти в Україні.

4. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1. Педагогіка: теорія освіти і навчання, теорія виховання			
1	<p>Тема: Педагогіка як наука. Методи педагогічних досліджень. Дидактика як галузь педагогіки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет педагогіки, її категорії. 2. Педагогіка в системі наук. 3. Джерела розвитку педагогіки. Структура педагогічних наук. 4. Логіка і методи педагогічних досліджень. 5. Сутність дидактики, її категорії. 6. Зв'язок дидактики з іншими науками. Актуальні завдання дидактики. 7. Зміст освіти в національній школі. Основні джерела змісту освіти. 	2	
2	<p>Тема: Процес навчання як цілісна система.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність, структура процесу навчання, його методологічна основа. 2. Рушійні сили навчального процесу. Мотиви навчання. 3. Функції та компоненти процесу навчання. 4. Логіка навчального процесу. Структура процесу учіння. 5. Структура процесу навчання, його оптимізація. 	2	
3	<p>Тема: Закономірності та принципи навчання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Закономірності процесу навчання. 2. Поняття про принципи навчання. Характеристика принципу науковості, систематичності і послідовності. 3. Сутність принципу доступності та принципу зв'язку навчання з життям. 4. Правила навчання. Характеристика принципів навчання: свідомості; наочності; міцності (ґрунтовності) засвоєння знань, умінь і навичок. 5. Сутність принципу активності й самостійності, принципу емоційності навчання. Новітні принципи навчання у сучасній школі. 6. Система, складники, рівні та принципи освіти в Україні. 	2	
4	<p>Тема: Методи, засоби та форми навчання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про методи навчання. Основні підходи до класифікації методів навчання. 2. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Характеристика наочних та практичних методів. 3. Словесні методи навчання: пояснення, розповідь, лекція, інструктаж, робота з підручником. 4. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. 5. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчання. Загальні вимоги щодо оптимального поєднання методів навчання. 	2	

	<p>6. Засоби навчання.</p> <p>7. Форми організації навчання. Класно-урочна форма навчання, вимоги до сучасного уроку в школі.</p>		
5	<p>Тема: Технології навчання у сучасній школі. Окремі питання дидактики.</p> <p>1. Традиційні технології навчання у сучасній школі (пояснювально-ілюстративне навчання, проблемне навчання).</p> <p>2. Традиційні технології навчання у сучасній школі (програмоване навчання, диференційоване навчання).</p> <p>3. Нові технології навчання (особистісно-орієнтована технологія, технологія групової навчальної діяльності, технологія розвиваючого навчання, технологія формування творчої особистості).</p> <p>4. Нові технології навчання (технологія навчання як дослідження, модульно-рейтингова система, нові інформаційні технології).</p> <p>5. Сутність і основні види контролю успішності учнів. Оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.</p> <p>6. Проблема навчання обдарованих дітей.</p> <p>7. Неуспішність учнів та шляхи її подолання.</p>	2	
6	<p>Тема: Суть процесу виховання, його закономірності і принципи. Основні напрями виховання.</p> <p>1. Зміст процесу виховання, його структура та рушійні сили.</p> <p>2. Основні закономірності виховання.</p> <p>3. Принципи виховання.</p> <p>4. Основні напрями виховання (громадянське, розумове, моральне).</p> <p>5. Характеристика напрямів виховання (правове, трудове, екологічне).</p> <p>6. Основні напрями виховання (фізичне, естетичне, статеве).</p> <p>7. Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми.</p>	2	
7.	<p>Тема: Методи і форми виховної роботи. Робота класного керівника. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні учнів.</p> <p>1. Методи, прийоми і засоби виховання. Характеристика методів формування свідомості особистості, методів організації діяльності, спілкування та формування досвіду суспільної поведінки).</p> <p>2. Сутність методів стимулювання діяльності і поведінки, методів самовиховання. Педагогічні умови використання методів виховання.</p> <p>3. Організаційні форми виховної роботи.</p> <p>4. Позашкільні заклади в системі освіти і виховання.</p> <p>5. Функції та завдання класного керівника.</p> <p>6. Формування учнівського колективу, його вплив на формування особистості.</p> <p>7. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні учнів.</p>	2	
	Модульна контрольна робота № 1	2	
	Разом за модулем 1	16	
	Всього за I семестр	16	

Модуль 2. Історія зарубіжної школи і педагогіки			
1	<p>Тема: Концептуальні засади історії педагогіки. Виховання в первісному суспільстві, країнах Стародавнього Сходу. Школа у Стародавній Греції та Римі.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, завдання та структура дисципліни «Історія педагогіки» 2. Виховання у первісному суспільстві. 3. Виховання і навчання у країнах Давнього Сходу. 4. Виховання і шкільна система у державах стародавньої Греції. 5. Зародження педагогічних теорій у вченнях древньогрецьких мислителів. 6. Виховання, школа і педагогічна думка у Стародавньому Римі. Педагогічні ідеї М. Квінтіліана. 	2	
2	<p>Тема: Школа у середньовічній Європі, в епоху Відродження та Реформації.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості освітньо-виховної практики в епоху Середньовіччя. 2. Виникнення університетів. Схоластика. 3. Історія заснування і виникнення окремих європейських університетів. 4. Школа і педагогічна думка у Європі в епоху Відродження. 5. Вплив Реформації на освіту. Єзуїтське виховання. 6. Видатні вчені та митці епохи Відродження (за вибором здобувача) 	2	
3	<p>Тема: Педагогічна система Я.-А. Коменського.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Життєвий шлях Я.-А. Коменського, формування його світогляду. 2. Загальнопедагогічні ідеї Я.-А. Коменського. 3. Обґрунтування класно-урочної системи у працях Я.А. Коменського. 4. Дидактичні погляди Я.-А. Коменського (співвідношення дидактики та окремих методик; взаємозв'язок викладання і учіння; загальнопедагогічні основи навчання; суть і завдання освіти; проблема визначення змісту освіти). 5. Дидактичні погляди Я.-А. Коменського (загальні принципи навчання). Вимоги до підручників. 6. Я.-А. Коменський про виховання та шкільну дисципліну, вимоги до вчителя. 	2	2
4	<p>Тема: Шкільництво у Європі та Америці XVII-XVIII ст. Розвиток школи і педагогіки Німеччини у XIX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Англійська педагогіка XVII ст., концепція Джона Локка. 2. Французьке просвітництво XVIII ст. 3. Педагогічні ідеї Жан-Жака Руссо. 4. Народна освіта у країнах Західної Європи XVII-XVIII ст. Моніторіальна система Белл-Ланкастера. 	2	

	5. Шкільництво та педагогічна думка Америки XVII-XVIII ст.		
5	Тема: Розвиток школи і педагогіки Швейцарії та Німеччини у XIX ст. 1. Педагогічні погляди Й. Песталоцці. 2. Розвиток філантропізму та неогуманізму у Німеччині. 3. Педагогічна система А. Дістервега. 4. Педагогічна теорія Й. Гербарта. 5. Педагогічне вчення Ф. Фребеля.	2	
6	Тема: Розвиток школи і педагогіки у зарубіжних країнах у XIX ст. 1. Педагогічні погляди утопістів Р. Оуена та Ш. Фур'є. 2. Школа і педагогічна думка в США у XIX ст. 3. П. Лесгафт – основоположник системи фізичного виховання. 4. Школа і педагогічна думка однієї з європейських держав у XIX ст. (за вибором здобувача).	2	
7	Тема: Реформаторська педагогіка зарубіжних країн у кінці XIX – XX ст. 1. Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн у кінці XIX – початку XX ст. 2. Основні напрямки реформаторської педагогіки (педагогіка «вільного виховання», експериментальна педагогіка, педологія). 3. Основні напрямки реформаторської педагогіки (педагогіка прагматизму, «громадянського виховання», «трудової школи»). 4. Теорія «нового» виховання і «нових шкіл». 5. Педагогічні ідеї Януша Корчака. 6. Сучасні тенденції світового шкільництва (за вибором здобувача).	2	
8	Модульна контрольна робота № 2	2	
	Разом за модулем 2	16	2
Модуль 3. Історія українського шкільництва та педагогічної думки.			
1	Тема: Виховання і школа Київської Русі. Розвиток освіти і педагогічної думки в XIV- XV ст. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша половина XVIII ст.). 1. Виховання дітей у східних слов'ян. 2. Розвиток освіти і шкільництва в Київській Русі. 3. Педагогічна думка Київської Русі. 4. Розвиток шкільництва у Галицько-Волинській державі. 5. Виховання і школи України в XIV-XV ст. 6. Визначні діячі української педагогіки П. Русин і Ю. Дрогобич.	2	

2	<p>Тема: Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша половина XVIII ст.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика розвитку шкільництва у XVI-XVIII ст. 2. Виникнення братських шкіл. 3. Зародження вищої освіти в Україні. 4. Розвиток шкільництва на Запорізькій Січі, козацька педагогіка. 5. Особливості розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України у XVII – першій половині XVIII ст. 6. Розвиток педагогічної думки в Україні у XVI-XVIII ст. 	2	
3	<p>Тема: Розвиток української педагогіки й школи у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Педагогічна думка українських просвітителів XVIII-XIX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Система освіти в Україні під Російською імперією. 2. Розвиток освіти на Правобережній та Західній Україні. 3. Педагогічні погляди Г. Сковороди та І. Котляревського. 4. Освітня програма Кирило-Мефодіївського товариства. 5. Педагогічна думка України кінці XVIII - початку XIX ст. (Т.Г. Шевченко, М. Костомаров, П.О. Куліш, «Руська трійця»). 6. Педагогічні погляди О.В. Духновича. 	2	
4.	<p>Тема: Педагогічна система К.Д. Ушинського. Українська педагогіка і шкільництво у другій половині XIX – на початку XX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. К.Д. Ушинський про педагогіку. 2. Принцип народності у педагогічній системі вченого-педагога. 3. Дидактичні погляди вченого-педагога К.Д. Ушинського. 4. К.Д. Ушинський про виховання дітей. Вимоги до вчителя у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського 5. Утиски школи на території лівобережної України у другій половині XIX ст. 6. Педагогічні ідеї М. Драгоманова і Б. Грінченка. 7. Українська освіта на західноукраїнських землях у кінці XIX – на початку XX ст. 	2	
5	<p>Тема: Педагогічні ідеї в Україні на початку XX ст. Національна школа в УНР.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба за національну освіту і рідну мову на зламі століть. 2. Педагогічна думка України кінця XIX – початку XX ст. (М.І. Пирогов, М.О. Корф, Х.Д. Алчевська). 3. Шкільництво в Українській державі 1917-1919 рр. 4. І. Огієнко – фундатор українського шкільництва. М. Грушевський про українську школу. 	2	

	5. Педагогічні погляди І. Стешенка, С. Русової. 6. Освіта у перші роки становлення радянської влади в Україні (1917-1920 рр.).		
6	Тема: Українська школа і педагогіка у ХХ ст. (радянський період). 1. Освіта у перші роки становлення радянської влади в Україні (1917-1920 рр.). 2. Розвиток українського шкільництва і педагогічної думки у міжвоєнний період. 3. Педагогічна діяльність А. Волошина на Закарпатті. 4. Українська школа і освіта у другій половині ХХ ст. 5. Педагогічна спадщина Г.Г. Ващенко. 6. Педагогічна діяльність В.О. Сухомлинського. 7. Криза освіти та наміри реформування шкільництва до 90-х років ХХ ст. 8. Освіта Закарпаття (1945-1991рр.).	2	
7	Тема: Національна школа, система виховання та педагогіка в період становлення незалежної України у 90-х роках ХХ ст. – початку ХХІ ст. 1. Відродження національної системи виховання і педагогіки в період будівництва незалежної Української держави. 2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). 3. ЗУ «Про вищу освіту» як основа реформування галузі. 4. Основні положення ЗУ «Про освіту» (2017р.) 5. Концепція «Нова українська школа». 6. Основні положення ЗУ «Про повну загальну середню освіту» (2020р.). 7. Сучасні тенденції розвитку освіти для дітей з ООП в Україні.	2	
8	Модульна контрольна робота № 3	2	
	Разом за модулем 3	16	
	Всього за II семестр	32	2
	Всього за навчальний рік	48	2

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1. Педагогіка: теорія освіти і навчання, теорія виховання.			
1	Педагогіка як наука, її категорії. Система педагогічних наук. Методи педагогічних досліджень.	7	10
2	Дидактика як галузь педагогіки. Зміст сучасної освіти.	8	10
3	Навчання як цілісний педагогічний процес. Складові педагогічного процесу, взаємозв'язок між ними.	7	12
4	Закономірності та принципи навчання. Взаємозв'язок принципів і правил навчання.	7	10
5	Методи навчання. Оптимальний вибір методів навчання. Засоби та форми навчання. Форми навчання в історичному ракурсі.	7	10
6	Технології навчання у сучасній школі. Окремі питання дидактики (проблеми оцінювання, диференціації, навчання учнів з високим та низьким рівнем пізнавальної активності).	8	10
7	Суть процесу виховання, його закономірності і принципи. Основні напрями виховання. Методи і форми виховної роботи. Поняття про перевиховання, девіантну та делінквентну поведінку.	7	10
8	Формування учнівського колективу. Робота класного керівника. Система позашкільних закладів освіти. Самовиховання.	7	10
Разом за модулем 1		58	82
Всього за 1 семестр		58	82
Модуль 2. Історія зарубіжної школи і педагогіки.			
1	Концептуальні засади історії педагогіки. Виховання в первісному суспільстві, країнах Стародавнього Сходу. Виховання і школа в державах Стародавньої Греції та Стародавньому Римі.	2	6
2	Школа у середньовічній Європі, в епоху Відродження та Реформації. Відкриття університетів. Видатні вчені та митці епохи Відродження.	2	7
3	Педагогічна система Я.-А. Коменського, її значення для розвитку світової освіти. Вчення Коменського про вчителя, вимоги до педагогічного працівника.	2	6
4	Шкільництво у Європі та Америці XVII-XVIII ст. (Дж.Локк, Ж.-Ж. Руссо, система Белл-Ланкастера).	2	7
5	Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у XIX ст. (Й.Песталоцці, А.Дістервег, Й.Герbart, Р.Оуен, Ф. Фребель)	4	7
6	Реформаторська педагогіка зарубіжних країн у кінці XIX – початку XX ст. (педагогіка «вільного виховання», експериментальна педагогіка, педологія, педагогіка «громадянського виховання» і «трудової школи», теорія «нових шкіл»).	4	7
Всього за модулем 2		16	40

Модуль 3. Історія українського шкільництва та педагогічної думки.			
1	Виховання дітей у східних слов'ян. Виховання і школа Київської Русі. Шкільництво у Галицько-Волинській державі. Розвиток освіти і педагогічної думки в XIV – XV ст.	2	6
2	Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження (XVI – перша половина XVIII ст.).	2	6
3	Розвиток української педагогіки й школи у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Педагогічні ідеї у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Українські просвітителі (Т. Шевченко, П. Куліш, «Руська трійця»). Педагогічні погляди О. Духновича. Педагогічна система К.Д. Ушинського. Вимоги К.Д. Ушинського до педагога та його підготовку.	2	6
4	Педагогічна система К.Д. Ушинського. Вимоги К.Д. Ушинського до педагога та його підготовку. Українська педагогіка і шкільництво у другій половині XIX – на початку XX ст.	2	6
5	Педагогічні ідеї в Україні на початку XX ст. Національна школа в УНР. Діяльність М. Драгоманова та Б. Грінченка. Боротьба за національну освіту та рідну мову. Шкільництво в УНР. Роль І. Огієнка у розвитку української освіти. Педагогічні ідеї І. Стешенка та С. Русової.	2	6
6	Українська школа і педагогіка у XX ст. (радянський період). Перехід школи і освіти на радянські принципи. Педагогічна діяльність А. Макаренка. Внесок О. Сухомлинського в розвиток освіти і шкільництва. Діяльність А. Волошина на Закарпатті.	3	6
7	Національна школа, система виховання та педагогіка в період становлення незалежної України у 90-х роках XX ст. – початку XXI ст. Оновлення законодавчо-нормативної бази з питань освіти. Концепція НУШ.	3	6
	Разом за модулем 3	16	42
	Всього за семестр	32	82
	Всього за рік	90	164

6. Індивідуальні завдання та критерії їх оцінювання

Теми рефератів з дисципліни

Модуль 1. Педагогіка: теорія освіти і навчання, теорія виховання

1. Предмет, завдання, основні категорії педагогіки.
2. Система педагогічних наук.
3. Система та структура освіти в Україні.
4. Сутність державного управління освітньою сферою. Завдання та функції органів управління освітою.
5. Дидактика: основні категорії і завдання на сучасному етапі.
6. Суть процесу навчання: функції, закономірності та принципи.
7. Характеристика методів та засобів навчання.
8. Інноваційні методи навчання в українській школі.
9. Види і форми навчання, історія їх розвитку.
10. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю учнів.
11. Диференційоване навчання в школі.
12. Навчання обдарованих учнів.
13. Методи корекційно-розвивального навчання для дітей з психофізичними порушеннями.
14. Сутність педагогічної майстерності.
15. Педагогічна техніка в структурі педагогічної майстерності.
16. Роль і місце вчителя у сучасному українському суспільстві.
17. Педагогічне спілкування як взаємодія.
18. Педагогічна комунікація.
19. Педагогічні конфлікти та шляхи їх подолання
20. Європейська освітня інтеграція України.
21. Суть процесу виховання: основні закономірності та принципи.
22. Характеристика напрямів виховання.
23. Екологічне виховання та організація природоохоронної роботи у школі.
24. Формування здорового способу життя школярів.
25. Характеристика основних груп методів виховання.
26. Формування колективу, його вплив на виховання особистості.
27. Спільна виховна робота школи, сім'ї та громадськості.
28. Особливості виховної роботи з дітьми, що мають психофізичні порушення.
29. Завдання і функції класного керівника.
30. Виховна робота з педагогічно занедбаними дітьми.
31. Наукові засади внутрішкільного управління.
32. Соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі.
33. Особливості діяльності керівника школи. Лідерство і керівництво.
34. Система навчальних закладів для дітей з психофізичними порушеннями в Україні.
35. Інклюзивна освіта як сучасна тенденція корекційної освіти в Україні.

Модуль 2. Історія світового шкільництва та світової педагогічної думки

1. Освіта та виховання в Давньому Єгипті.
2. Освіта та виховання в Давній та Середньовічній Індії.
3. Освіта та виховання в Давньому та Середньовічному Китаї.
4. Освіта та виховання у Міжріччі (Месопотамії).
5. Освіта та виховання у народів Сходу. Розвиток педагогічної думки.
6. Освіта та виховання в Спарті.
7. Освіта та виховання в Афінах.
8. Видатні філософи Давньої Греції про виховання та освіту (Аристотель, Демокрит, Плутарх, Геракліт, Сократ).
9. Видатні філософи Давньої Греції про виховання та освіту (Ксенофонт, Платон, Антисфен, Спікур, Зенон).
10. Освіта та виховання в Давньому Римі.
11. Видатні філософи Давнього Риму про виховання та освіту (Цицерон, Сенека, Квінтіліан). Розвиток педагогічної думки у Візантії.
12. Внесок А. Алкуїна та Ф. Аквінського в шкільні реформи XI та XII ст.
13. Педагогічні ідеї Е. Роттердамського та Л. Вівеса.
14. Педагогічні ідеї М. Монтеня.
15. Педагогічні ідеї Ф. Рабле.
16. Педагогічні ідеї Т. Компанелло.
17. Педагогічні ідеї Т. Мора.
18. Рух Реформації та його вплив на освіту та виховання.
19. Контрреформація та її вплив на освіту та виховання.
20. Розвиток освіти та виховання в Німеччині (XVII ст.). Педагогічні ідеї В. Ратке.
21. Класно-урочна система Я. А. Коменського.
22. Пансофія Я. А. Коменського.
23. Основні дидактичні ідеї у праці „Велика дидактика” Я.- А. Коменського.
24. Педагогічні ідеї Д. Беллерса.
25. Емпірико-сенсуалістична концепція Д. Локка.
26. Виховання джентльмена (за Д. Локком).
27. Сутність теорії „чистої дошки” (за Д. Локком).
28. Педагогічні ідеї Д. Дідро.
29. Педагогічні ідеї Ж.-Ж. Руссо.
30. Сутність ідеї „вільного виховання” (за Ж.-Ж. Руссо).
31. Педагогічні ідеї Б. Франкліна, Т. Джефферсона та Т. Пейна.
32. Педагогічні ідеї Й. Песталоцці.
33. Педагогічні ідеї Й. Гербарта.
34. Педагогічні ідеї Ф. Дістервега.
35. Педагогічні ідеї Г. Спенсера.
36. Педагогічні ідеї соціалістів-утопістів (Р. Оуен, К. Сен-Сімон, Ф. Фур'є).
37. Педагогічні ідеї М. Монтесорі.
38. Педагогічні ідеї В. Лая.
39. Педагогічні ідеї Д. Дьюї.
40. Педагогічні ідеї Е. Торндайка.

41. Педагогічні ідеї Г. Кершенштейнера.
42. Виникнення та розвиток педології як науки.
43. Вальдорфська педагогіка.
44. Реформаторська педагогіка початку ХХ ст. та її вплив на організацію шкільної справи.
45. Педагогічні ідеї Януша Корчака.
46. Жіноча освіта в Давньому світі.
47. Жіноча освіта в середньовічній Європі.
48. Освіта жінок в європейських країнах у ХІХ-ХХ ст.
49. Проблема виховання дітей з психофізичними вадами в Європі у ХУІІІ-ХІХ ст.
50. Навчання і виховання дітей з порушеннями розвитку в зарубіжних країнах у ХХ ст.

Модуль 3. Історія української педагогічної думки

1. Виховання дітей у східних слов'ян. Виникнення писемності.
2. Народно-педагогічні уявлення в епоху трипільської культури.
3. Розвиток освіти і шкільництва в Київській Русі
4. Педагогічна думка Київської Русі.
5. Розвиток шкільництва у Галицько-Волинській державі.
6. Виховання і школи України в ХІV-ХV ст.
7. Визначні діячі української національної педагогіки Павло Русин і Юрій Дрогобич.
8. Загальна характеристика розвитку українського шкільництва у ХVІ-ХVІІІ ст.
9. Виникнення братських шкіл в Україні.
10. Зародження вищої освіти в Україні.
11. Розвиток шкільництва на Запорізькій Січі, козацька педагогіка.
12. Особливості розвитку освіти Лівобережної і Правобережної України у ХVІІ – першій половині ХVІІІ ст.
13. Розвиток педагогічної думки в Україні у ХVІ-ХVІІІ ст.
14. Система освіти в Україні під російською імперією у ХІХ ст.
15. Розвиток освіти на Правобережній та Західній Україні у ХІХ ст.
16. Педагогічні погляди Г. Сковороди та І. Котляревського.
17. Освітня програма Кирило-Мефодіївського товариства.
18. Педагогічна думка України кінці ХVІІІ - початку ХІХ ст. (Т.Г. Шевченко, П.О. Куліш)
19. Педагогічні ідеї «Руської трійці» та О.В. Духновича.
20. К.Д. Ушинський про педагогіку. Дидактичні погляди вченого-педагога.
21. К.Д. Ушинський про виховання дітей.
22. Вимоги до вчителя у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського.
23. Утиски школи на території лівобережної України у другій половині ХІХ ст. Педагогічні ідеї М. Драгоманова і Б. Грінченка.
24. Українська освіта на західноукраїнських землях у кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

25. Боротьба за національну освіту і рідну мову на зламі XIX-XX століть.
26. Педагогічна думка України кінця XIX – початку XX ст. (М.І. Пирогов, М.О. Корф, Х.Д. Алчевська).
27. Педагогічні погляди українських письменників (Ю. Федькович, М. Коцюбинський, І. Франко, Л. Українка).
28. Шкільництво в Українській державі 1917-1919 рр. І. Огієнко – фундатор українського шкільництва.
29. М. Грушевський про українську школу.
30. Педагогічні погляди І. Стешенко, С. Русової.
31. Освіта у перші роки становлення радянської влади в Україні (1917-1920 рр.).
32. Розвиток українського шкільництва і педагогічної думки у міжвоєнний період.
33. Педагогічна діяльність А. Волошина на Закарпатті.
34. Педагогічна спадщина Г.Г. Ващенко.
35. Українська школа і освіта у другій половині XX ст.
36. Педагогічна діяльність В.О. Сухомлинського.
37. Криза освіти та наміри реформування шкільництва до 90-х років XX ст.
38. Відродження національної системи виховання і педагогіки в період будівництва незалежної Української держави.
39. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття).
40. ЗУ «Про вищу освіту» як основа реформування галузі.
41. Основні положення ЗУ «Про освіту» (2017р.)
42. Концепція «Нова українська школа».
43. Основні положення ЗУ «Про повну загальну середню освіту» (2020р.).
44. Сучасні тенденції розвитку освіти для дітей з особливими освітніми потребами в Україні.
45. Спеціальні загальноосвітні заклади Закарпатської області.

Вимоги до реферату:

Реферат виконується самостійно здобувачем за однією із запропонованих тем (теми різних студентів не повторюються) впродовж вивчення змістового модуля дисципліни. Захист реферату проходить на практичному занятті, якщо тема реферату розкриває деякий аспект проблеми, що обговорюється на цьому занятті, або на консультації впродовж вивчення змістового модуля.

Оформлення реферату: реферат друкується на комп'ютері на листках формату А4, гарнітура Times New Roman 14пт. Інтервал між рядками – 1,5. Поля: ліве – 2,0 см; праве – 2,0 см; верхнє – 2.0 см; нижнє – 2,0 с., розміщення тексту за шириною. Сторінки реферату нумеруються.

Обсяг реферату – до 15 сторінок.

Список використаних джерел складається в алфавітному порядку відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису (див.: ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»).

Оцінювання реферату та його захисту – до 15 балів (10 балів за зміст реферату та його оформлення, 5 балів за захист).

Структура реферату:

1.Титульна сторінка (не нумерується, але враховується у загальний обсяг реферату).

2.Зміст або план реферату.

3.Вступ.

4.Параграфи за темою реферату (не менше 2-х).

5.Висновок.

6.Література.

Посилання в тексті реферату здійснюються за таким зразком: [5, с. 27].

У рефераті за модулем 1 бажано висвітлити питання про специфіку реалізації відповідного педагогічного поняття (згідно з обраною темою) у спеціальних загальноосвітніх закладах або спеціальних та інклюзивних класах.

При підготовці тексту реферату дотримання принципу академічної доброчесності є обов'язковим!

7. ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни використовуються традиційні та проблемні лекції, семінари, самостійна позааудиторна робота (написання рефератів та підготовка презентацій), консультації. Здобувачам пропонується прослухати певні тренінги або вебінари на педагогічну тематику на освітніх платформах «На урок», «Освіторія», «EdEra» в рамках неформальної освіти.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 576с. (Альма-матер).
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. К.: Знання-Прес, 2003. 418с. (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
3. Проніков О.К. Історія педагогіки: курс лекцій /О.К.Проніков. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 440с.
4. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи педагогіки і психології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2006. 520с. (Альма-матер).
5. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. К.: «Академвидав», 2006. 560с. (Альма-матер).

Допоміжна література:

1. Бутенко Н.Ю. Комунікаційна майстерність викладача: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 336с.
2. Бутенко Н.Ю., Грущенко Л.М. Педагогічна практика: підготовка та реалізація: Навч. посіб./ За заг.ред. Н.Ю. Бутенко. К.: КНЕУ, 2005. 184с.
3. Бутенко Н.Ю. Комунікаційні процеси у навчанні: Підручник. Вид. 2-ге, без змін. К.: КНЕУ, 2006. 384 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
5. Збірник тестів з курсу «Педагогіка»: У 3 ч. Ч.1 Дидактика: Навч.-метод. посіб. / За заг.ред. Л.Ковальчук. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 120с.
6. Збірник тестів з курсу «Педагогіка»: Навч.-метод. посіб/ За заг.ред. Д.Герцюка, Л.Ковальчук:. У 3 ч. Ч.2. Загальні основи педагогіки. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 152с.
7. Кузьмінський А.І., Вовк Л.П., Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: Практикум. К.: Знання-Прес, 2003. 429с. (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
8. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч.посіб. / За ред.. О.О. Любара. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. 450с. (Вища освіта ХХІ століття).

9. Народна педагогіка: світовий досвід / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л. Омелянєнко. К.: Знання-Прес, 2003. 124с. (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).

10. Омелянєнко С.В. Педагогіка: тестові завдання: Навч.посіб. К.: Знання, 2008. 391с. (Вища освіта ХХІ століття).

11. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л.Омелянєнко. К.: знання-Прес, 2003. 700с. (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).

12. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч. посіб. / М.В. Артюшина, Л.М.Журавська, Л.А.Колесніченко та ін.; За заг. ред. М.В. Артюшиної. К.: КНЕУ, 2008. 336 с.

13. Семенова А.В., Гурін Р.С., Осипова Т.Ю. Основи психології і педагогіки: Навч. посіб. К.: Знання, 2006. 319 с.

14. Статінова Н.П., Сень Г.П. Основи психології та педагогіки: Навч. посіб. Для студ.економ.вузів. 2-е вид., доп., випр.. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. 346 с.: іл..

15. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навч. посіб. / М.М.Чепіль, Н.З.Дудник. К.: Академвидав, 2012. 224с. (Серія «Альма-матер»).

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-69.html>

2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levkivskiy_Mykhailo/Istoriia_pedagogiky.pdf

3. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18052/1/_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3_%D0%BA%D0%B8_1999.pdf

4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

7. URL: <http://www.kafedragum-artcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/%D0%A1%D0%A5%D0%95%D0%9C%D0%AB-%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93.pdf>

8. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

9. URL: https://vspu.edu.ua/faculty/pochat/kaf_pedagog/art/1_1.pdf

9. Примірні тести на практичні заняття

Виберіть правильні відповіді (у кожному тесті може бути від однієї до трьох правильних відповідей).

Модуль 1. Педагогіка: теорія освіти і навчання, теорія виховання

1. Педагогіка вивчає:

- а) філософські основи сприймання;
- б) розвиток та медичний догляд за дітьми;
- в) процеси виховання, навчання і розвитку особистості;**
- г) планомірний процес підготовки людини до життя і праці;**
- д) виховання та дресирування людиноподібних мавп.

2. Провідні функції вчителя у процесі навчання:

- а) організовує процес навчання;**
- б) одноосібно вирішує питання про фізичне покарання учнів;
- в) спонукає учнів до засвоєння знань, формування вмінь та навичок;**
- г) систематично проводить батьківські збори щодо поганої успішності учнів;
- д) сприяє всебічному гармонійному розвитку учнів.**

3. Теоретичною основою принципів навчання є:

- а) логіка навчального процесу;
- б) мотиви навчання;
- в) закономірності процесу навчання;**
- г) правила навчання;
- д) усі відповіді правильні.

4. Загальнопедагогічні вимоги до сучасного уроку:

- а) психолого-фізіологічні;
- б) санітарно-гігієнічні;
- в) дидактичні;
- г) виховні;
- д) усі відповіді правильні.**

5. Новими технологіями навчання у сучасній школі вважаються:

- а) особистісно-орієнтована, групова та розвивальна;
- б) пояснювально-ілюстративна, проблемна;
- в) програмована, диференційована;
- г) модульно-рейтингова, нові інформаційні технології;**
- д) технологія формування творчої особистості, технологія навчання як дослідження.**

6. Національне виховання – це ...

- а) культивування расистських настроїв;
- б) підтримка ксенофобії;

в) виховання дітей на культурно-історичному досвіді свого народу, його звичаях, традиціях, духовності;

г) підтримання у свідомості молоді думки про винятковість свого народу;

д) всі відповіді правильні.

7.Провідними функціями класного керівника є:

а) забезпечувати виховний процес замість навчального;

б) забезпечити єдність вимог школи та сім'ї щодо формування особистості учня;

в) організувати збір коштів та ремонт класного приміщення;

г) систематично вивчати індивідуальні особливості учнів та подавати відповідні рекомендації іншим вчителям, що працюють у класі;

д) здійснювати організацію та виховання учнівського колективу класу.

Модуль 2. Історія світового шкільництва та світової педагогічної думки

1.Освіта, навчання і виховання – це процеси соціальні, історичні зумовлені, бо:

а) в школах завжди вивчається історія як предмет;

б) в освіті, навчанні та вихованні відображаються етапи розвитку суспільства і зміни у відносинах між людьми;

в) зазначені процеси не є суспільними, а біологічними (властиві всім живим істотам);

г) в освіті, навчанні та вихованні відображаються інтереси панівних класів суспільства, їх політичних класів;

д) правильної відповіді немає.

2.Перелік факультетів у середньовічних університетах:

а) мистецький, гуманітарний, природничий;

б) мистецький, фізкультурний, філософський;

в) мистецький, богословський, юридичний, медичний;

г) мистецький, астрономічний, гуманітарний;

д) правильної відповіді немає.

3.Особливості школи рідної мови за Я.-А.Коменським:

а) навчання відбувається рідною мовою;

б) навчання відбувається латинською мовою;

в) 3-річний термін навчання;

г) 6-річний термін навчання;

д) розширення змісту освіти за рахунок історії, географії, природознавства.

4.Основами теорії «tabula rasa» Дж. Локка є:

а) вікова періодизація розвитку дітей та відповідна система шкіл;

б) заперечення існування в свідомості людини «вроджених» ідей та уявлень;

- в) вимоги до організації роботи навчальних закладів;
- г) вирішальна роль виховання в розвитку дитини;**
- д) усі відповіді правильні.

5. Новації педагогів-філантропістів у організації навчального процесу:

- а) удосконаленні змісту освіти за рахунок введенні реальних предметів та нових мов;
- б) використання підручників в дусі Я.А. Коменського та Й. Песталоцці;
- в) велика увага зверталася на фізичний розвиток та здоров'я дітей, запровадження шкільної гімнастики;
- г) м'яка дисципліна, оригінальна система заохочень і покарань;
- д) усі відповіді правильні.**

6. Вимоги громадськості до нової системи освіти у США у XIX ст.:

- а) створення державної системи освіти;**
- б) доступність та безоплатність навчання для всіх;**
- в) спільні освітні заклади для білих та темношкірих учнів;
- г) повне відкидання європейського досвіду шкільництва;
- д) розширення навчальних предметів за рахунок дисциплін практичного циклу.**

7. Ідейним джерелом педагогіки «вільного виховання» на початку XX ст. вважають:

- а) педагогічні концепції вчених-схоластів;
- б) ідеї Ж.-Ж. Руссо та Й. Песталоцці про природовідповідність виховання;**
- в) вимоги Я.-А. Коменського щодо організації навчального процесу;
- г) ідеї самонавчання та самовиховання Е. Кей;**
- д) усі відповіді правильні.

Модуль 3. Історія української педагогічної думки

1. Чинники, що сприяли зародженню і поширенню в кінці VIII-IX ст. писемної культури у східних слов'ян:

- а) становлення феодального способу виробництва;
- б) піднесення ремесла і торгівлі, особливо зовнішньої;
- в) зростання міст як центрів економічного, культурного і політичного життя;
- г) виникнення перших державних утворень;
- д) усі відповіді правильні.**

2. Підстави, що дали можливість визначити XVI – XVIII ст. як добу українського Відродження:

- а) високий рівень української педагогіки;**
- б) польська експансія;
- в) різноманітність типів шкіл;**
- г) ренесансний вплив гуманістичних тенденцій європейської педагогічної думки;**
- д) обмеження доступу до державних посад осіб не римо-католицької віри.

3. Прояви боротьби за українську мову на західноукраїнських землях у ХІХ ст.:

а) активні учасники руху за українську мову – вихованці греко-католицьких семінарій та богословського факультету Львівського університету;

б) для підготовки вчителів на українській мові у Перемишлі відкрито дяко-вчительський інститут та першу музичну школу;

в) молодь ігнорувала навчання не на українській мові;

г) створюється спілка греко-католицьких священників для поширення освіти;

д) усі відповіді правильні.

4. У комплексі «антропологічних наук» найбільш важливою К.Д. Ушинський вважав:

а) анатомію;

б) фізіологію та патологію;

в) психологію;

г) філософію і логіку;

д) політекономію та історію.

5. Основні положення Валуєвського циркуляру 1863 р.:

а) запровадження приватних навчальних закладів;

б) заперечення існування української мови як самостійної мови;

в) заборона видавати книги українською мовою;

г) розробка питань щодо використання української мови як суспільної;

д) усі відповіді правильні.

6. Характерні риси українського шкільництва відповідно до «Положення про єдину трудову школу УРСР» (травень 1919 р.):

а) безплатне і спільне навчання дівчаток і хлопчиків з 8-ми років;

б) заборона релігійного виховання;

в) загальноосвітній і політехнічний характер навчання, введення в школу продуктивної праці дітей;

г) відміна 5-ти бальної системи оцінювання, перевідних і випускних екзаменів, домашніх завдань, уведено поділ на групи замість поділу на класи;

д) усі відповіді правильні.

7. Особливості системи загальної середньої освіти, передбачені діючим ЗУ «Про освіту»:

а) школа стає 12-річною та трирівневою;

б) базову середню освіту учні здобуватимуть у ліцеях та колегіумах;

в) у гімназіях здобуватиметься профільна середня освіта;

г) після 9-го класу можна продовжувати навчатися у профільних ліцеях або здобувати професійну освіту;

д) після закінчення кожного рівня навчання учні здаватимуть державну підсумкову атестацію.

10. Примірні опорні (короткі) конспекти

Тема: Виховання і школа Стародавнього Риму. Освітньо-виховна практика в епоху Середньовіччя, Відродження та Реформації

1. Виховання, школа і педагогічна думка у Стародавньому Римі. Педагогічні ідеї М.Квінтіліана.

2. Особливості освітньо-виховної практики в епоху Середньовіччя.

3. Виникнення університетів.

4. Школа і педагогічна думка у Європі в епоху Відродження.

5. Вплив Реформації на освіту. Єзуїтське виховання.

1. Стародавній Рим: республіканський період (VI-I ст. до н.е.), Римська імперія (30р до н.е. – 476 р. н.е.)

Римське виховання завжди переслідує **практичні цілі**: діти з простих сімей – практична трудова підготовка, із заможних – активна державна діяльність.

Пріоритет – відданість батьківщині, державі.

Школи поширюють у другій половині республіканського періоду (II-I ст. до н.е.), спочатку **приватні та платні**, в епоху імперії – державні.

Школи:

- **елементарні** (початкові) для дітей незаможного, але вільного населення (плебеїв) – читати, писати, рахувати, могли вчитися **дівчата**.

- **граматичні** для заможних, 12-16 років, на зразок афінських гімназій, підвищеного типу – грец, лат, література, історія, можуть **дівчата**.

- **риторичні**, вищий ступінь освіти – філософія, риторика, правознавство, математика, астрономія, музика, готує до **держслужби**.

В усіх школах виключене фізичне виховання, майже нема музики.

Наприкінці, освіта набуває релігійного характеру, занепадає.

Цицерон – теоретик ораторського мистецтва, всі мають отримувати освіту, необхідно розвивати інтерес до науки.

Квінтіліан – основоположник **педагогічної літератури**, система педагогічних (дидактичних) вказівок:

- одночасне вивчення кількох навчальних предметів при їх чергуванні;

- поєднання заучування і осмислення матеріалу;

- врахування індивідуальних особливостей учнів;

- необхідність радісного навчання.

Мета виховання – підготовка високоосвіченого оратора.

Прихильник суспільного виховання, але батьки приклад у чистій і грамотній мові. Всі діти мають задатки, які треба розвивати шляхом виховання.

Вимоги до вчителя: любов і повага до дітей, освіченість, чиста і грамотна мова, приклад для дітей. Для роботи в школах підвищеного типу треба працювати і в елементарній.

2. Риси середньовічної школи: аскетизм, релігійне виховання, нехтування античністю.

Виховні системи (станово-класові):

- **церковне** виховання: у сім'ї та церковних школах: **парафіяльна** – читати, писати, рахувати, спів, релігія, **монастирська, соборна** (внутрішня – сім вільних мистецтв, богослов'я, і зовнішня – тривіум).

7 вільних мистецтв: тривіум – граматика, риторика, діалектика, квадріум – арифметика, геометрія, астрономія, музика.

Індивідуально-групова форма навчання, катехістичний спосіб навчання (питання+відповіді), педагоги – духовні особи.

- **лицарське** виховання: до 7 р. – у сім'ї, старший син феодала 7-14 р. – паж при жінці сюзерена, 14-21 р. – зброносець при сюзерені, 21 р. – посвята у лицарі. Молодші сини виховувалися вдома.

Мета – військово-фізичне виховання та кріпосницька мораль.

- **бюргерське** виховання: гільдійські (для купців) та цехові (для ремісників) школи у містах, навчання на рідній мові, реальна загальноосвітня підготовка з професійно-прикладною.

- **практичне** виховання – основна маса бідного населення (селяни та бідні ремісники), не отримували ніякої організованої освіти, діти виховувалися у повсякденній роботі.

Педагогічна думка – дух релігійної ідеології, керівництво щодо виховання дітей вищої феодальної знаті (Вінцент із Бове).

Схоластика – середньовічної філософії, релігійне вчення у вигляді наукоподібної теорії. Позитив – спиралася на античну філософію, Фома Аквінський.

3. XII ст. - поява університетів, ініціатори вчені, окремі – церква.

Болонья (1158), Оксфорд (1168), Кембридж (1209), Париж (1253), Прага (1348), Краків (1364). Мали самоврядування та автономію, обирали ректорів та деканів.

4 факультети: мистецький (7 вільних мистецтв, підготовчий, 6-7 років), юридичний, медичний, богословський (5-6 років). Лекції, диспути, трактати, навчання схоластичне, відірване від життєвих потреб.

4. Відродження – епоха культурного й ідеологічного розвитку (14-16 ст.), ідеї гуманізму, в центрі уваги – людина.

Гуманістична педагогіка: розумовий і фізичний розвиток дитини, поширення реальних знань, вивчення античної філософії та літератури, заперечення суворої дисципліни та тілесних покарань. Школа має бути привабливою для дітей, навчання **рідною мовою**. Не вносить кардинальних змін в освітньо-виховну практику.

Вікторіно да Фельтре: школа «Будинок радості» для дітей аристократів, увага розумовому (лат, грец, математика, астрономія, природознавство, музика) та фізичному вихованню, не було тілесних покарань.

Еразм Роттердамський - – висміяв тогочасну школу, навчання має бути легким і приємним, враховувати інтереси дітей.

Франсуа Рабле – критика схоластичного навчання, **першим** запропонував нове гуманістичне виховання з практичними заняттями, режимом дня, розвитком самостійності мислення.

Мішель Монтень – треба розвивати у дітей критичне мислення, **вперше** запропонував ідею пріоритету морального виховання перед освітою, відмова від примусу в навчанні.

Томас Мор (Томасо Кампанелла) – загальне громадське виховання для всіх дітей, **обов'язкове** для всіх **навчання**, навчання **рідною мовою**, рівність чоловіків і **жінок** в отриманні освіти, поєднання навчання з працею, самоосвіта.

5. Реформація – соціально-політичний рух у 16 ст., боротьба проти католицької церкви.

Гуманістична педагогіка набуває філологічного характеру, класична освіта, відкриваються гімназії.

Протестантизм – течія у християнській релігії, проти індульгенцій, спрощення церковних обрядів, богослужіння рідною мовою.

Шкільництво: навчання рідною мовою, початкова освіта для всіх (і для **жінок**), громадське або державне фінансування освіти, збільшення обсягу релігійного виховання.

Єзуїтське виховання: **колегіуми** (такі як гімназії), 7 років, **семінарії** (такі як університети), 6 років.

Інтернат з добрим обладнанням, режимом занять і відпочинку, часті свята, увага до фізичного виховання, все вивчається на заняттях. Дух суперництва, система заохочень і покарань, доноси.

11. Педагогічна система Я.-А. Коменського

1. Загальнопедагогічні ідеї Я.-А. Коменського.
2. Обґрунтування у працях Я.-А. Коменського класно-урочної системи.
3. Дидактичні погляди Я.-А. Коменського.
4. Вимоги вченого-педагога до шкільних підручників.
5. Я.А. Коменський про виховання та шкільну дисципліну. Вимоги до вчителя.

1. Загальнопедагогічні ідеї Я.А. Коменського:

- вікова періодизація розвитку дітей;
- система шкіл та зміст освіти;
- вимоги до організації роботи закладів освіти.

вік	школа	контингент	Зміст освіти
0-6 р.	материнська (опіка у сім'ї)	хл + дівч	Фізичне, моральне, естетичне, трудове виховання
6-12р.	школа рідної мови (елементарна народна школа)	хл + дівч	Зв'язок школи з життям, увів реальні предмети (історію, географію, природознавство); релігія
12-18р.	латинська школа (гімназія)	хлопці	4 мови (грецька, латинська, єврейська, рідна), «7 вільних мистецтв», історія, географія, природознавство, релігія, мораль
18-24р.	академія	хлопці	богослов'я, філософія, медицина, право

Організація навчання: одночасний початок навчального року, поділ його та триместри, пізніше – чверті та семестри, наявність канікул, тривалість навч. занять, види контролю знань учнів, перевідні екзамени.

2. Необхідні умови класно-урочної системи:

- клас з незмінним складом учнів і приблизно однаковим рівнем знань;
- чітко визначений час занять;
- послідовне чергування занять і перерв;
- визначеність теми кожного заняття;
- одночасна робота вчителя з усім класом.

Структура побудови уроку:

- початок (відновлення в пам'яті учнів пройденого, опитування; створення уваги);
- продовження (показ та сприймання нової теми; вправи, оволодіння практичними навичками, роз'яснення школярам нової теми);
- закінчення (вправи, оволодіння прийомами і вміннями роботи, використання).

3. Дидактичні погляди вченого-педагога.

Розробив теорію навчання – дидактику. Досліджував дидактичні проблеми:

- співвідношення дидактики і окремих методик навчання;
- взаємозв'язок викладання і учіння;

- загальнопедагогічні основи навчання – три головні принципи (виховуючий характер навчання; зв'язок навчання з життям; відповідність навчання віку учнів);
- суть і завдання освіти – розвиток інтелекту, мови і практичних навичок;
- енциклопедичність, посиленість та доцільність змісту освіти, концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу;
- загальні принципи навчання (наочності; свідомого і активного навчання; послідовності та систематичності; міцності знань);
- вчення про методи навчання.

4. Вимоги до підручників:

- окремий для кожного предмету;
- зрозуміла і доступна мова;
- невеликий за об'ємом;
- ілюстровані та привабливі;
- нові слова поєднуються з малюнками і навпаки.

5. Про виховання та шкільну дисципліну: визначає 4 основні моральні якості (мудрість, помірність, мужність, справедливість); основні засоби морального виховання (позитивний приклад, вправи і привчання, дисципліна); заборонив використовувати тілесні покарання за навчання.

Вимоги до вчителя: чесний, наполегливий, любов до учнів, ерудиція, дотримання триєдиної мети.

12. Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у XIX ст.

1. Педагогічні погляди і діяльність Й.Г.Песталоцці.
2. Розвиток філантропізму і неогуманізму у Німеччині.
3. Педагогічна система А.Дістервега.
4. Педагогічна теорія Й.Ф. Гербарта.
5. Педагогічні погляди і діяльність соціалістів-утопістів Р.Оуена та Ш.Фур'є.
6. Педагогічне вчення Ф. Фребеля.
7. П. Лесгафт – засновник теорії фізичного виховання.

1. **Йоган Песталоцці** – швейцарський педагог-демократ

Праці: «Лінгард і Гертруда», «Як Гертруда вчить своїх дітей», «Лебедина пісня». Вплив **Ж.-Ж. Руссо** – вихованець є центральною особою педагогічних дій
Освіта і виховання – **основний засіб перебудови суспільства** на справедливих началах

Педагогічні ідеї:

- всенародна загальна освіта;
- народна школа як трудова, поєднання навчання з продуктивною працею;
- моральні, розумові та фізичні сили людської природи мають властивість до саморозвитку в процесі виховання (**головне методологічне положення**);
- **принцип природовідповідності** – здібності треба розвивати відповідно до природнього порядку та законів розвитку дитини;
- **мета виховання** – різнобічний та гармонійний розвиток всіх здібностей дитини;
- **теорія «елементарної освіти»** – три найпростіші елементи – **число** (одиниця), **форма** (пряма лінія), **слово** (звук);
- ідея **розвиваючого шкільного навчання** – диференціював змістову і розвиваючу сторони навчального процесу, головне – розвиток (велике відкриття Песталоцці); - **перший народний вчитель** (К.Ушинський);
- процес пізнання починається із чуттєвих сприймань, всяке навчання має спиратися на спостереження та дослідження; **основа навчання – наочність**;
- **методика початкового навчання** – звуковий метод навчання грамоти, квадрат як основа вивчення рахунку, дробів, написання букв, головне – наочність;
- **фізичне виховання** як розвиток фізичних сил і підготовки до праці;
- **трудове виховання** із дотриманням педагогічних вимог (виховні та моральні завдання);
- **релігійно-моральне виховання** йде із сім'ї, продовжується в школі не повчанням, а вправлінням моральних почуттів;
- **зв'язок сім'ї та школи** – одним з **перших педагогів** – розробив завдання, зміст і методику першочергового навчання і виховання в сім'ї, яке удосконалюється в школі;
- **роль вчителя** – необхідна професійна підготовка для виконання складних завдань навчання і виховання, врахування індивідуальності дитини.

2. Філантропізм та неогуманізм

Вплив **Ж.-Ж. Руссо**, завдання – зміна існуючої системи освіти, прагнули пов'язати школу з життям, з природою, готувати корисних громадян-патріотів, навчання має бути радісним.

Основний принцип – школа, природа, життя.

Заклади – **філантропіни** (1779р., І.Базетов), навчаються переважно діти заможних батьків.

Категорії вихованців:

Академісти – готувалися до вступу в університет;

Педагогісти – майбутні учителі та гувернери;

Фамулянти – слуги учнів-багатіїв.

Дві останні категорії виховувалися за рахунок благодійництва.

Прогресивні сторони роботи філантропістів:

- **удосконалення змісту освіти** – введення реальних предметів та нових мов (математика, природознавство, географія, історія, німецька, французька, англійська та іспанська мови);

- **підручники** в дусі Коменського та Песталоцці, використовувалася **дитяча література**;

- **застосування прогресивних методів навчання** на основі активності та наочності (елементи досліджень, рольові ігри, спектаклі, діалоги при вивченні мови);

- **фізичний розвиток і здоров'я** – екскурсії, рухливі ігри, запроваджена **шкільна гімнастика**;

- **трудове навчання** – вивчали сільськогосподарську справу та ремісництво, **уведено як навчальний предмет**;

- **предмети за вибором** вихованців (1784р.) – **вперше** (Х. Зальцман);

- **уважне ставлення до вихованців**, оригінальна **система заохочень і покарань** – солодоші, окрема кімната, участь у роботі педради;

- **педагогічна освіта для вчителів** (Трапп).

Неогуманізм – відродження інтересу до культури античного світу.

Здобутки: – зміни у навчальному плані гімназій – введення реальних предметів, увага рідній мові;

- необхідність розвитку різних здібностей дитини, у гімназії вивчають історію і природознавство.

В. Гумбольдт – філолог, громадський діяч:

- увів до навчального плану гімназій історію, математику, природознавство;

- обов'язковий екзамен на право викладання у середній школі;

- ідея створення єдиної шкільної системи;

- організація підготовки вчителів в університетах;

- ініціатор відкриття Берлінського університету (1809р.).

3. **Адольф Дістервег** – німецький педагог-демократ, директор учительської семінарії, **«вчитель німецьких вчителів»**.

Видавав ряд педагогічних журналів, автор понад 400 статей, понад 20 підручників для учнів, ряд посібників для вчителів («Керівництво для освіти німецьких вчителів»).

Вплив **Песталоцці**, саморозвиток задатків і здібностей шляхом виховання.

Головна мета виховання – гармонійний розвиток усіх можливих задатків людини.

Принципи виховання:

- **природовідповідність** – розвиток дитини з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей;
- **культуровідповідність** – виховання узгоджене з конкретними суспільно-історичними умовами життя дитини, умовами життя даного народу;
- **самодіяльність** – розвиток дитячої творчої активності та ініціативності.

Розвинув ідею Песталоцці про розвиваюче навчання та створив **дидактику розвиваючого навчання** – систему дидактичних принципів і правил про розумову освіту школярів (33 закони і правила поділив на 4 групи):

- правила, що стосуються учня;
- правила, що стосуються навчального матеріалу;
- правила, що стосуються вчителя;
- правила відповідно до часу і місця заняття.

Обґрунтував **розвиваючий метод навчання**, орієнтований на активність і самостійність учня (заняття в діалогічній формі, учень має більше говорити, ніж слухати, наочність, грунтовність через повторення, свідомість навчання).

Успішне навчання завжди носить **виховуючий характер**, формує особистість, її волю, почуття, поведінку.

Навчання має бути **захоплюючим, цікавим**, треба пробуджувати інтерес через різноманітність, енергійність, особистість вчителя.

Вимоги до вчителя:

- знати свій предмет досконало;
- любити свою професію, поважати дітей;
- мати тверду волю і характер, бути рішучим, вести дітей за собою;
- мати свої власні переконання, громадянську мужність;
- постійно працювати над самоосвітою;
- бути носієм високих моральних якостей, прикладом для учнів.

4. **Йоган Герbart** – німецький філософ, педагог і психолог, професор університету.

Праці: «Нариси лекцій з педагогіки», «Загальна педагогіка, виведена з мети навчання». Виступав за **наукову самостійність педагогіки**.

Цілі школи: можливі – підготовка у галузі певної спеціальності, необхідні – підготовка до роботи за будь-якою спеціальністю.

Загальна мета виховання – гармонія волі з етичними ідеями, розвиток багатостороннього інтересу, виховання добродісної людини.

Процес **виховання** ділить на **три складові:**

- керування дітьми - приборкання дикої пустотливості шляхом погроз, заборони, фізичних покарань;
- виховуюче навчання;
- моральне виховання.

Висунув ідею **виховуючого навчання** через розвиток шести видів багатостороннього інтересу:

- **емпіричного** – до навколишнього світу;
- **спекулятивного** – до пізнання речей і явищ;
- **естетичного** – до прекрасного;
- **симпатичного** – до близьких;
- **соціального** – до всіх людей;
- **релігійного** – до служіння «найвищому духові».

Система морального виховання базується на п'яти моральних ідеях:

- **ідея внутрішньої волі** (усунення внутрішнього розладу);
- **ідея вдосконалювання** (поєднання сили і енергії волі, внутрішня гармонія);
- **ідея приязні** (узгодження волі однієї людини з волею інших);
- **ідея права** (розв'язування конфліктів між волею людей);
- **ідея справедливості** (нагорода або покарання).

Вчення про **чотири ступені навчання** (виразність, асоціація, система і метод), що мають місце на кожному занятті незалежно від змісту уроку та віку учнів:

- **виразність** – початкове ознайомлення учнів з новим матеріалом з використанням наочності;
- **асоціація** – зв'язок нових уявлень з попередніми;
- **система** – зв'язне викладення нового матеріалу;
- **метод** – навички використання набутих знань на практиці.

Теорія видів навчання:

- описового (виявити досвід учня, розширити його через наочність, розповідь та заучування матеріалу);
- аналітичного (розподіл матеріалу на складові частини і надання певної системи);
- синтетичного (узагальнення вже відомого матеріалу, зведення до системи).

Головне місце у навчальному плані – вивчення древніх мов та математики, менше значення предметам природничого циклу.

5. Соціалісти-утопісти: Роберт Оуен та Шарль Фур'є.

Роберт Оуен отримав тільки початкову освіту, розвивався шляхом самонавчання, був управляючим бабовнопрядильної фабрики у Нью-Ленарку.

Покращив умови життя та побуту робітників, скоротив робочий день, заборонив дитячу працю на фабриці до 10-річного віку. Створив «**Новий інститут для формування характеру**» як установу, куди входили **4 освітньо-виховні заклади**:

- школи для маленьких дітей віком 1-6 років (дитячі ясла, садок, майданчик для ігор);
- денна початкова школа для дітей віком 6-10 років;
- вечірня школа для підлітків і молоді 10-17 років, які працювали на фабриці;
- вечірні лекції, бесіди та культурні розваги для робітників та їх сімей;

Пропагував ідею **гармонійного розвитку особистості**, у своїх закладах піклувався про фізичне, трудове, моральне, розумове виховання.

Уперше в світі створив на практиці **дошкільні навчальні заклади** (ясла, садок), де проводилося елементарне навчання (бесіди вихователів, читання казок).

Вперше створив початкову школу з розширеною освітньою програмою (читання, письмо, арифметика, граматики, природознавство, історія, географія, англійська мова).

Працював над розв'язанням проблеми **про поєднання навчання дітей з їх продуктивною працею** для удосконалення людської особистості.

Виступав проти приватної власності, існуючої форми шлюбу та релігії. Змушений був виїхати у США, де у **1825 р.** організував на соціалістичних, а потім на комуністичних засадах общину «**Нова гармонія**»: спільна власність, загальна праця, розподіл продуктів за потребою. Всі члени комуни мали право здобути фізичне, розумове та моральне виховання.

Школа у «Новій гармонії» для дітей віком 6-12 років мала два відділи: загальноосвітній та індустріальний, які разом складали єдине ціле. Школа надавала широку освіту та трудове виховання (діти працювали у майстернях, саду, на городі), в індустріальному відділі опановували певне ремесло.

Проект у США виявився невдалим, у 1828р. повернувся в Англію, знову створив школу, що базувалася на поєднанні навчання з продуктивною працею.

Основні принципи системи Р. Оуена (після 1828р.):

- виховання і освіта повинні бути спрямовані на формування раціонального характеру; характер дитини починає окреслюватися головним чином і створюється у перші два-три роки її життя; дитину в ранньому віці слід вилучати з сімейної обстановки; дитині в колективі може бути наданий будь-який характер;

- гра повинна стати одним з основних освітньо-виховних засобів; всі види покарань і нагород повинні бути вилучені із системи;

- не повинно існувати твердо встановлених годин занять в класних кімнатах школи; учитель має чергувати розумові і фізичні вправи;

- поєднання навчання з продуктивною працею; надання великого значення науці як освітньому і виховному засобу.

Шарль Фур'є – франц. соціаліст-утопіст, розробив план ідеального суспільства – «гармонії». Критикував сучасну йому систему виховання, що ґрунтувалася на покараннях та насильстві, не враховувала інтересів дітей.

У пропонуваному ним суспільстві виховання мало бути загальним і безкоштовним, дітям мали давати навички індустріальної праці, розвивати активність та колективістські почуття, готувати до суспільного життя. Передбачав організацію всього життя підростаючого покоління, велику роль самодіяльним дитячим об'єднанням.

Недоліком виховної системи Фур'є є повне підпорядкування виховних і навчальних завдань вимогам виробництва.

6. Фрідріх Френель – нім. педагог, теоретик дошкільного виховання, послідовник Песталоцці. У **1837 р.** відкрив «Заклад для ігор і занять дітей молодшого шкільного віку», на основі роботи якого **розробив систему дошкільного виховання.**

Обстоював всбічний розвиток дітей, врахування їх вікових особливостей, **мету виховання визначав як саморозвиток закладених у людині здібностей.**

Період розвитку дитини поділяв на **три вікові ступені**: немовля (розвиток зовнішнього чуття); дитинство (сімейне виховання, ігри, розвиток мови); отроцтво (свідомі цілі, шкільне навчання).

Френель:

- виходив з природних особливостей дітей молодшого віку (рухливість, допитливість, прагнення до наслідування), необхідність організування заняття у товаристві ровесників – **kindergarten**;

- розробив **методику роботи дитячий садків** (розвиток органів чуттів, рухливості, мовлення шляхом ігор та вправ);

- розрізняв у дитини **чотири інстинкти** (діяльності, пізнання, художній та релігійний);

- розробив дидактичний матеріал для ігор – **шість дарунків Фребеля** (м'яч, куля, куб, кубики, цеглинки, циліндр), запровадив ігри з паличками, горохом, малювання, ліплення, аплікації, плетення, виколювання по контуру.

Фребель підкреслював **велике виховне і освітнє значення гри** у процесі дошкільного виховання дітей, хоч він і занадто регламентував діяльність дітей, обмежуючи їх вільну творчість, що приводило до педантизму.

7. Петро Лесгафт – основоположник системи **фізичного виховання** в росії, відкривав дитячі майданчики, спортивні зали, колонії для дітей дошкільного віку.

Виступав проти теорії спадковості, виховання разом із соціальним середовищем є вирішальними у формуванні дитини. Підтримував створення нової школи, яка б давала наукову, пов'язану із життям освіту.

Мета освіти і виховання, за Лесгафтом, полягає у забезпеченні гармонійного розвитку людини (фізичне, розумове, моральне, естетичне і трудове виховання).

Фізкультуру вважав невід'ємною **складовою всебічного розвитку людини** у тісному зв'язку з **розумовим та моральним розвитком**. Система фізичних вправ, на його думку, має бути природною і охоплювати всі групи суглобів і м'язів.

Увага до проблем **сімейного виховання**, повага до дитини в сім'ї. Виділив **принципи сімейного виховання**: дотримання дітьми правил гігієни; поєднання слова і діла у поведінці дітей та дорослих; розумна організація дитячих ігор; правильні взаємовідносини дітей і дорослих, між батьком і матір'ю.

Великого значення надавав **розвитку жіночої освіти**. Він вимагав широкої наукової освіти для жінок, їх всебічного розвитку. Вказував, що це потрібне, насамперед, жінці-матері.

13. Розвиток школи і педагогіки зарубіжних країн у кінці XIX – на початку XX ст.

1. Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн у кінці XIX – початку XX ст.

2. Основні напрямки реформаторської педагогіки (педагогіка «вільного виховання», експериментальна педагогіка, педологія).

3. Основні напрямки реформаторської педагогіки (педагогіка прагматизму, «громадянського виховання», «трудової школи»).

4. Теорія «нового» виховання і «нових шкіл».

1. Нові тенденції у педагогічній теорії і практиці зарубіжних країн в кінці XIX – початку XX ст.

Кінець XIX ст. – невідповідність традиційної педагогіки і нових суспільно-економічних умов, обумовлені стрімким розвитком виробництва.

Перед школою нові вимоги – потрібні робітники нового типу: всебічно розвинутого, самостійного, ініціативного з новим рівнем знань.

Рубіж XIX – XX ст. – **період шкільних реформ**, бо:

- збільшується кількість шкіл та кількість учнів;

- початкові школи стають безплатними і державними;

- запроваджується обов'язкове початкове навчання (Німеччина, Англія, США, Японія, Франція);

- навчання у більшості країн стає спільним для хлопців та дівчат.

Альтернатива традиціоналізму – **нові реформаторські ідеї** (вільне виховання, трудова школа, експериментальна педагогіка, педагогіка прагматизму тощо).

Основні риси реформаторської педагогіки:

- педагогіка повертається лицем до дитини, увага до особистості дитини;

- на зміну активному учителю та пасивному учню приходить активний учень та вчитель-консультант;

- врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини під час навчання;

- від школи вимагають підвищити її виховну функцію;

- по-новому ставляться питання дидактики: школа має не тільки повідомляти знання, скільки опікуватися загальним розвитком дітей, вироблення навиків самостійно здобувати знання, по-новому самостійно узагальнювати знання;

- нове трактування методів навчання як активних, діалогічних, дослідницьких;

- поєднання формальної (підготовка чиновників та інтелігенції) та матеріальної освіти (підготовка фахівців-практиків);

- розглядається поєднання розумової праці з ручною;

- поява нових галузей педагогічних знань (порівняльна педагогіка, педологія, соціальна педагогіка, профорієнтація, педагогіка виховання тощо).

2. Основні напрямки реформаторської педагогіки.

Провідна мета – вивчення природи дитини та шляхів формування особистості впродовж усього періоду навчання.

1) Педагогіка «вільного виховання»:

Засновник – шведська письменниця **Елен Кей** «Вік дитини» - ідея **самонавчання та самовиховання дітей:**

- дітей не треба виховувати спеціально;
- дати їм можливість спокійно і самостійно виховуватися та розвивати свої здібності самим;
- в основу навчання і виховання необхідно покласти лише інтереси дитини, її самостійність;
- девіз: «Йдучи від дитини»;
- провідну роль у вихованні та навчанні повинні відігравати дитячі переживання і накопичений дитиною власний досвід.

Представники:

Генріх Шаррельман – нім. педагог, доводив, що школа повинна розвивати творчі сили дитини, давати вихід дитячій фантазії через самостійний розвиток. Провідну роль відводив «переживанням» дітей, здобуттю ними самостійного досвіду.

Марія Монтессорі – італ. педагог, лікар, автор методики виховання дітей у дошкільних закладах («будинках дитини») - основна ідея: Допоможи мені це зробити самому) і початкових школах. Її пед. система - різновид теорії «вільного виховання» та сенсуалізму:

- дитина є активною особою, здатна до самостійного розвитку і навчання;
- завдання виховання – створити відповідне оточення, яке б давало дітям основу для самовиховання;
- основа «вільного виховання» - принцип свободи – у протидію системі погроз, треба створити такі умови, які б відповідали потребам дитини;
- початкова школа – це лабораторія, де вивчається психіка дитини;
- ідея співпраці школи і сім'ї через нове виховання, емансипацію жінки, підвищення культурного рівня;
- самостійне виправлення дитиною помилок потребує уваги, спостережливості, терпіння, волі, це сприяє подоланню «хаотичності» дошкільняти, є основою самовиховання і самонавчання.

Суперечності теорії «вільного виховання»:

- концепція «спонтанного розвитку дитини» практично спростовується зарегламентованим режимом «будинку дитини»;
- недостатня увага до гри - природного виду діяльності дитини;
- недооцінюється роль живого слова вихователя, отримання дітьми знань;
- робота з природними матеріалами, а не штучними.

2) Експериментальна педагогіка: мета – звільнити теорію і практику навчання і виховання від ненаукових підходів, здобути точні наукові факти.

Основний принцип здійснення навчально-виховного процесу – **саморозвиток дитячої особистості**.

Представники:

Вільгельм Лай – нім. педагог, вважав дитину активно діючою частиною соціального і біологічного середовища. Центр виховного процесу не педагог, а діяльність самої дитини, яку треба організувати із врахуванням її психофізіологічних особливостей.

Провідна ідея В. Лая: заміна **школи навчання** на **школу дії**, єдність сприйняття, мислинневої переробки сприйнятого і відповідних зовнішніх реакцій (**сприйняття, переробка, вираз**). Найважливішим третім компонентом (вираз) вчений вважав діяльність, змістом якої є пристосування дитини до оточуючих умов середовища.

Альфред Біне – фр. психіатр. Виступав проти абсолютизації слова вчителя як засобу навчання, підтримував **перетворення учня в активного учасника власної освіти**. Дотримувався біологізаторських підходів до визначення сутності розвитку дитячої природи, вважав, що виховний процес треба будувати, спираючись на природжені якості дитини, соціальний фактор розглядав спрощено, не приділяв йому достатньої уваги.

Ернест Мейман – нім. педагог і психолог вважав, що в попередній педагогіці не було найголовнішого – наукового обґрунтування процесу навчання і виховання:

- необхідне цілісне синтезоване знання про дитину і про способи її підготовки до життя (такі знання можна отримати синтезуванням даних інших наук: анатомії, фізіології, психології тощо);

- вважав педагогіку експериментальною наукою, що вивчає фізичний і психічний розвиток дитини, її індивідуальні особливості;

- визначив основні умови педагогічного експерименту (виклику процесів, які підлягають дослідженню; зміни цих процесів відповідно до намірів експериментатора; кількісне вимірювання процесів).

3) Педологія - напрямок в науці, який мав на меті об'єднати підходи різних наук (медицини, біології, психології, педагогіки) до вивчення розвитку дитини, виник на базі експериментальної психології.

Е. Торндайк (США) вважав, що розвиток дитини фаталістично зумовлений біологічними та соціальними факторами, вплив яких є незмінним. Головний спосіб вивчення дітей вбачав у тестах на визначення коефіцієнту розумової обдарованості (інтелекту) IQ за відношенням розумового віку дитини до її хронологічного віку.

Результатом розгрому педології було гальмування розвитку психології педагогічної та вікової, відставання в області психодіагностики, ослаблення уваги до особистості дитини в процесах навчання і виховання.

Заслуга педагогів-експериментаторів - **намагалися знайти ефективні методи і засоби навчання учнів**, знайти закономірності їх фізичного і розумового розвитку на різних вікових етапах, вивчити розвиток психічних якостей і процесів тощо.

Недоліки педагогів-експериментаторів:

- наявність кабінетних експериментів, які проводилися у штучних лабораторних умовах у відриві від соціальних умов і педагогічної практики;

- хоч експериментаторами і, особливо, педологами було запропоновано цілий арсенал методів психолого-педагогічних досліджень, але більшість їх діяльності зводилася до використання тестів на визначення розумового розвитку дітей;

- негативним було й те, що методологічною умовою у ряді країн (США, Англія) виявилася ідея вроджених здібностей. Тому тестування виступало засобом соціальної селекції населення.

4) Педоцентризм – ідея педагогів-реформаторів у англomовних країнах у 20-30 рр. ХХ ст. **Представники:** Д. Адамс (Великобританія), Х. Рагг, А. Шумахер (США) головними принципами шкільного навчання вважали **свободу** на протипагу авторитарному контролю, **дитячу ініціативу** на протипагу ініціативі вчителя, **інтерес дитини** як головний критерій створення шкільних програм.

Програма **перетворення школи у вільний демократичний навчально-виховний заклад** (англ. педагоги **Нейл і Рассел**, школа у **Саммерхілі, 1924 р.**).

Провідна ідея школи – ідея **«абсолютної свободи учнів»**: відвідування не обов'язкове, учні обирали факультативи за інтересами. Основна мета – формування соціально зрілої особистості через шкільне самоврядування. Не відповідало реальним вимогам часу (набуття системи наукових знань для підготовки до життя), самі учні стали вимагати обов'язкового відвідування.

3. Основні напрямки реформаторської педагогіки.

1) Педагогіка прагматизму – виникла як локальний педагогічний напрямок у США і Великобританії, засновник – амер. педагог **Джон Дьюї**.

Суть прагматизму – істинне все те, що приносить користь, а користь оцінюється почуттям власного задоволення. Цей напрямок **педоцентричний** – центральною фігурою процесу навчання є дитина. Зміст освіти формується, виходячи з інтересів дитини (мінімальна кількість обов'язкових предметів і більше 100 - на вибір). У навчальному плані були природознавство, праця та суспільні предмети (до 25 % часу). Учитель – це консультант, а не керівник.

Дьюї обстоював:

- ідею **«вроджених здібностей»**, які передаються по спадковості;
- **теорію спадковості**: сукупність розумових і фізичних певного індивіда є досягненням всієї раси і передається по спадковості;
- **виховання має спиратися на спадковість** і виходити з інстинктів та практичного досвіду дитини;
- ідею **трудої школи** і зв'язку школи із життям;
- основа шкільної справи – не систематичне навчання, а особистий досвід і практика учнів через ручну працю та трудове навчання;
- трудове навчання – елемент загальної освіти, а не професійної;
- школа повинна служити класовому примиренню, через навчання і виховання пом'якшувати станові протиріччя.

Дьюї заснував у **1896 р.** у Чікаго **експериментальну лабораторну школу** з метою задоволення потреб і розвиток здібностей дітей. У роботі школи вимагав ураховати **основні імпульси природного росту дитини**: соціальний (потреба у спілкуванні з іншими людьми), конструктивний (потреба у русі, в грі), дослідницький (потреба у пізнанні і розумінні речей); експресивний (потреба у самовиразі).

Провідний принцип роботи початкової школи – **навчання через діяльність**, праця була і мотивом навчання (задоволення імпульсів), і методом.

Позитив прагматичної педагогіки: більше врахування сутності дитячої природи в навчальному процесі, пошук нових форм навчальної роботи (результатами таких пошуків були комплексні програми, метод проектів тощо).

Недолік: ідея практицизму навчання в американській школі, тобто зниження її інтелектуальної насиченості для більшості школярів.

2) Педагогіка «громадянського виховання» і «трудової школи» - напрямок реформаторської педагогіки у Німеччині на початку ХХ ст., засновник – **Георг Кіршенштейнер**. Виник у зв'язку з дестабілізацією, наростанням робітничого руху, необхідністю підготовки технічно грамотних працівників для виробництва.

Кіршенштейнер доводив:

- учням треба навіювати «розуміння завдань держави», усвідомлення громадянського обов'язку і любові до батьківщини;

- діти робітників повинні перебувати під впливом ідеологічної обробки;

- громадянське виховання треба реалізувати через народну, масову «трудова школу»;

- **суть трудової школи** – дати мінімум знань і максимум умінь, навичок, працьовитості та відповідні громадянські переконання;

- треба продовжити терміни перебування вихованців у школі з метою уникнення негативного впливу вулиці;

- при кожній народній школі для практичних занять має бути сад, майстерні, шкільна кухня;

- у трудовій школі учні здобувають загальну трудову підготовку, а професійна підготовка має здійснюватися у додаткових школах для працюючих підлітків;

- **подвійна система народної освіти** – крім народних шкіл є середня школа (гімназії та реальні училища), де трудовий принцип майже не розповсюджується.

- більшість населення має нахил і здібності до фізичної праці, меншість – до інтелектуальної;

- масова школа має готувати фахівців фізичної праці. Теоретичні знання даються у тій школі лише тому, що вони допомагають оволодіти фахом. Значно менша кількість шкіл має готувати вихованців до інтелектуальних професій.

4. Теорія «нового» виховання і «нових шкіл».

«Нове» виховання і «нові школи» - міжнародний педагогічний рух за оновлення школи й виховання, за побудову навчально-виховної роботи, виходячи з інтересів дитини. Ці ідеї реалізовували у школах інтернатного типу, де проголошувалася відмова від зубріння, формалізму і схоластики.

В основу було покладено **принцип органічного поєднання навчання з продуктивною працею учнів**. Велика увага приділялася фізичному та естетичному вихованню, дитячому самоврядуванню.

Відомим **теоретиком нових шкіл** був швейцарський педагог, професор Женевського університету **А. Фер'єр**. Він вважав, що школа повинна сприяти природному розвитку дитини, формувати не інтелектуалів-ерудитів, а людей, здатних застосувати ці знання на практиці.

Всі представники даного напрямку у педагогіці (а сюди входили також прихильники прагматизму та ін.) вважали себе послідовниками Ж.Ж. Руссо. Внаслідок цього «нове виховання» ще називають «неоруссоізмом» та «неофілантропізмом».

Найбільш характерні ознаки навчальних закладів «нового виховання»:

1) школи розміщуються у мальовничих природних місцях, де прагнуть запровадити природовідповідне виховання (врахування індивідуальних і вікових особливостей, інтересів дітей, розвиток їх самостійності та ініціативи);

2) зміст навчання орієнтується не на енциклопедичність знань учнів, а на розвиток у них мислительних здібностей; тут намагаються формувати не інтелектуалів-ерудитів, а людей, здатних застосовувати набуті знання на практиці;

3) застосовуються «вільні» і «активні» методи навчання. Учні ведуть від фактів до висновків і узагальнень, розвивають у них логічне мислення, практикуються самостійні студії та досліді школярів; у навчанні поєднуються колективні та індивідуальні форми роботи;

4) високо поставлене фізичне виховання дітей. Велике значення у житті вихованців займають ігри, спорт, далекі екскурсії. З цією ж метою, а також для практичної підготовки до життя у школах практикується ручна праця і трудове виховання;

5) високий рівень постановки роботи в цілому. Школи, як правило, укомплектовані висококваліфікованими педагогами, їх відрізняє висока матеріальна база. Діти організуються невеликими групами (10-12 осіб). Хлопчики і дівчатка навчаються спільно;

6) існує дитяче самоврядування за зразком парламентів тих країн, де влаштована школа.

Сесіл Редді – англ. педагог, який перший заснував «нову школу» в **Аббтсгольмі** (1889). Інтернат в селі, молодь перебувала в природних умовах. Учні поділені за віковими групами; програма занять визначалася на день, крім занять охоплювала інші справа (прибирання, працю в полі, відпочинок, спорт, музику тощо). Мета виховання – всебічний індивідуальний розвиток дитини. Серед методів навчання – експеримент, предмет навчання – важливі для життя справи. Редді виступав за органічне поєднання природничонаукової освіти з гуманітарною.

Жан-Овід Декролі – бельгійський педагог, прихильник «нового виховання», відкрив у Брюсселі в 1901р. Інститут дефективних дітей, в якому розробляв нові методи навчання і виховання аномальних дітей (метод «Декролі»). Ці методи ґрунтуються на теорії «центрів інтересів» дитини.

14. Українська педагогіка і шкільництво у другій половині XIX – на початку XX ст. Українська педагогічна думка на зламі століть

1. Утиски школи на території лівобережної України у другій половині XIX ст.
2. Педагогічні ідеї М. Драгоманова і Б. Грінченка.
3. Українська освіта на західноукраїнських землях у кінці XIX – на початку XX ст.
4. Боротьба за національну освіту і рідну мову на зламі століть.
5. Педагогічна думка України кінця XIX – початку XX ст. (М.І. Пирогов, М.О. Корф, Х.Д. Алчевська).

1. Утиски школи на території лівобережної України у другій половині XIX ст.

Шкільництво на підросійській Україні розвивалося під впливом російських освітніх реформ, зміни у початковій, середній і вищій освіті.

Початкова освіта: «Положення про початкові народні училища» (1864р.), елементарні школи всіх відомств (державні та приватні, органів місцевого самоврядування, товариств), запроваджувалися колегіальні органи управління школами – училищні ради, там, де не було умов, дозволяли спільне навчання хлопців і дівчат. Викладання – тільки російською.

Вчителі: церковники або світські особи (треба спецдозвіл), могли бути і жінки. Шкіл на кінець століття стало більше, але все рівно їх не вистачало, якість навчання низька.

Вивчали: читання слов'янською та російською мовами, початки арифметики, молитви, у земських школах – історію, географію, природознавство.

Створюються школи-тупики, в яких усувалася наступність у навчання стосовно середніх навчальних закладів.

Середня освіта: «Статут гімназій і прогімназій» (1864р.). Гімназії (7 років навчання) класичні та реальні, прогімназії (4 роки навчання) теж класичні та реальні. Всі заклади окремо чоловічі та жіночі. **Фундукліївська гімназія (1859р.)** – перша жіноча гімназія (Київ). **1872 р.** – реальні гімназії замінені реальними училищами (Київ, Харків, Одеса, Суми, Миколаїв, Кременчук).

Право вступу до університету давали тільки класичні гімназії, з реальних – до технічних та сільськогосподарських закладів. Для гімназистів – єдина форма одягу.

Закладів не вистачало, вчилися діти дворян та високооплачуваних чиновників, дітям з нижчих верств недоступні. У 70-х роках оплата ще зросла, заборона приймати на навчання дітей трудящих, «Циркуляр про кухарчиних дітей». Навчання в учительських інститутах – тупикове (давали середню освіту без права вступу до університету).

Вища школа: «Статут університетів» (1863р.). Дозволялася певна автономія – право вченої ради обирати ректора, конкурс на посаду професора. Виші існували тільки у Києві, Харкові, Одесі та Катеринославі.

Обмежена середня і вища **освіта для жінок, рівень освіти** у всіх закладах **нижчий**, ніж у чоловічих. Не мають доступу до університету, тільки Вищі жіночі курси.

Здійснювалася **русифікаторська політика**, у всіх закладах навчання проводилося російською мовою за єдиними для всієї країни навчальними планами і програмами. **1863 р.** – **Валуєвський циркуляр** – заборона видавати навчальні книги для шкіл українською мовою. **1876 р.** – **Емський указ** – Закон про повну заборону української мови в школах і суспільному житті.

У кінці 50-х років – **недільні школи** для дорослих і підлітків. **Жовтень 1859р.** – перша недільна школа на Подолі, у Харкові – недільна жіноча школа Х. Алчевської. У кінці XIX ст. – більше 3 тис. слухачів недільних шкіл.

У другій половині XIX ст. викають багато нових типів навчальних закладів (приватних і державних), колегія Павла Галагана (1871р.) у Києві.

На початку XX ст. – понад 20 типів різних шкіл (державні і приватні, платні та безкоштовні, конфесійні і світські, чоловічі і жіночі), неузгоджені навчальні плани, наявність шкіл-тупиків.

2. Педагогічні ідеї М. Драгоманова і Б. Грінченка.

Утиски української культури привело до спротиву української інтелігенції, патріотичний рух очолили М. Драгоманов, Б. Грінченко та інші.

Михайло Драгоманов підтримував змагання українського народу за національну народну освіту. Вчений досліджує широке коло освітніх питань, зокрема вітчизняне шкільництво на різних етапах національно-політичного життя українців. Доводив, що український народ у минулому мав значний культурний розвиток, стояв на рівні з іншими європейськими народами. Стверджував, що рідна школа – важливий засіб культурного життя, до занепаду української школи призвела колонізаторська політика російського самодержавства (коли у Києві функціонували школи підвищеного типу, на місці Петербургу були болота).

Викривав самодержавство за позбавлення народу права на освіту, засуджує переслідування прогресивних вчителів. Обстоював освіту не вузько національну, а на основі європейського та світового освітянського досвіду.

Пропонує увести українську мову і літературу в усіх школах, особливо початкових, запровадити спільне навчання хлопців і дівчат.

З метою боротьби за укр. ідею пропонує здійснювати кроки в науково-педагогічному аспекті, а не вузько національному, бо вважав цей шлях безперспективним.

Розробив концепцію духовного розвитку української нації на основі рідної мови і літератури. Велику роль відводив народному вчителю. Вимагав високого рівня педагогічної кваліфікації, подвижницької роботи, любові до дітей.

Борис Грінченко – разом з М. Коцюбинським член організації «Товариства Тарасівців» (1891р.), мета – створення суверенної самостійної України, загальна безоплатна обов'язкова школа, своя наука і культура. Виділявся поміркованістю, вирішувати всі питання шляхом поширення освіти, плеканням у молоді національної свідомості. Досліджував проблему створення нової української школи, обстоював навчання дітей рідною мовою, показував припинене становище рідної мови, виступав проти Х. Алчевської, яку вважав прихильницею російської мови. Досліджував роль рідної мови у навчанні та вихованні, обстоює здійснення навчання на основі принципу природовідповідності. Нова школа має

мати розвивальний, виховуючий характер. Доводив, що для розвитку розумових здібностей дитини треба добирати відповідні методи навчання. Зміст освіти має нести ідеали краси, добра, правди. **Написав ряд підручників** для народних шкіл «Українська граматики, «Рідне слово». **Вимоги до вчителя:** високоосвічений, високоморальна особа, досконало знає свою справу, сумлінний, справедливий, високоморальний, справедливий, цілеспрямований. Сумнівався у жінках-освітянках.

3. Українська освіта на західноукраїнських землях у кінці XIX – на початку XX ст.

Середина XIX ст. – структура початкової та середньої шкіл – не змінилася. Початкові школи: парафіяльні, тривіальні і головні. Середня школа: гімназії, реальні школи.

Під тиском **революції 1848** р. народ Галичини отримав певні політичні і громадянські права. Створено Головну Руську Раду, переведено на українську мову парафіяльні та тривіальні школи, у гімназіях укромово – обов'язковий предмет для вивчення, відкрито кафедру укромови у Львівському університеті. Згодом **реакція:** розпущено Головну Руську Раду (**1851р.**), скасовується обов'язкове вивчення укромови (**1856р.**), знову обмежується вступ українців до Львівського університету. **Конкордат (1855р.)** – школи підпадають під повне керівництво церкви, вводиться релігійне виховання, всі вчителі під наглядом церкви.

Нова Конституція Австрії (**1867р.**), декларувала рівноправність всіх народів, але реформи несприятливі для українців, польська мова стала обов'язковою (в т.ч. у Львівському університеті). Школа формально незалежна від церкви, право визначати мову навчання, там, де є діти і поляків, і українців одна мова є мовою навчання, інша – обов'язковий предмет, з 3-го класу – обов'язкова німецька, однак у більшості шкіл польська стала мовою навчання. Створюються **шкільні ради (1867р.)**, крок до демократизації, однак українці не мали до них доступу. Поступово зростала кількість шкіл та учнів в них, але це не відповідало потребам.

1873р. – обов'язкове і безплатне навчання дітей 6-12р. у Галичині. Створюються **вчительські семінарії:** чоловічі (1871р.) у Львові, Тернополі, Станіславі, жіночі – у Львові і Перемишлі.

Утраквістична (двомовна) школа (**1886р.**) основні предмети вивчалися польською мовою, а всі інші – рідною, але це не дотримувалося. Школи поділили на міські та сільські, навчання в сільській школі не давало права на продовження навчання. **Українська освіта розвивалася незадовільно**, діяло тільки кілька українських гімназій у Львові, Перемишлі, Тернополі. Відкриваються **4 приватні українські гімназії (1908р.)**, але польських приватних гімназій є більше.

Жіноча освіта представлена нечисленними жіночими гімназіями та ліцеями. Розширюється мережа **фахових шкіл** (столярні, слюсарні, млинарські, будівельні).

Вчителів не вистачало, «панчішкові учительки».

Боротьба за українську мову, Красвий шкільний союз (1910р.).

4. Боротьба за національну освіту і рідну мову на зламі століть.

Українська інтелігенція вела боротьбу за рівноправність української мови та українське шкільництво, активні були «Громади», що створювалися в різних містах.

«Загальна українська демократична організація», ЗУДО (1897р.) об'єднала 18 громад. Завдання:

- видавнича справа;
- відкриття книгарень;
- підшукування посад для свідомих українців;
- пропаганда української свідомості;
- агітація за відкриття українських шкіл;
- відзначення ювілеїв українських діячів.

Ідейні засади ЗУДО від Кирило-Мефодіївського товариства, сприяли піднесенню української свідомості.

«Товариство українських поступовців», ТУП (1908р.).

Товариство **«Просвіта»**, перше у Львові у **1868р.**, друкували літературу та підручники українською мовою, відкривали у селах читальні та бібліотеки. З **1905р.** відкриваються **«Просвіти»** у східній Україні, після I св. війни – на Закарпатті. **«Просвіта»** боролася за реформу школи, за поширення культури і знань серед народу. **Завдання «Просвіти»:**

- видавання літератури українською мовою;
- відкриття бібліотек, читалень, книгарень, музеїв;
- проведення публічних лекцій, курсів, літературно-музичних вечорів, концертів, вистав;
- заснування шкіл та інших просвітницьких заходів;
- проводити конкурси та вручати премії за кращі твори письменства.

У часи Столипіна майже всі «Просвіти» припинили свою діяльність.

«Світло» (1910-1914рр) – перший український педагогічний журнал.

Завдання журналу:

- підтримувати усі заходи народної освіти;
- розробляти теоретичні та практичні питання шкільного, позашкільного та сімейного виховання;
- висвітлювати питання про освітні потреби українського народу;
- обслуговувати потреби українського учительства;
- висвітлювати шкільну хроніку;
- друкувати критику та бібліографію, огляд педагогічних публікацій.

Журнал став авангардом боротьби за рідну школу, розробляв напрямки розбудови народної школи, згуртував навколо себе українське учительство, сприяв пробудженню національної свідомості.

Товариства грамотності, перше у Харкові у **1869р.** Відкривали школи, бібліотеки, проводили вечори українською мовою.

Українські педагогічні товариства, перше у **1881р.** Львів. **Завдання:**

- заснування українських шкіл;
- виховання українською мовою (в школі та сім'ї);
- видання книг та часописів рідною мовою;
- надавати членам товариства моральну та матеріалу допомогу.

Народні будинки, вперше у Полтаві у 1901р. Завдання: лекції для населення, влаштування вистав та концертів, кіносеансів, стали центрами позашкільної освітньої роботи.

Громадсько-спортивні товариства. «Сокіл» - Львів (1894р.). Завдання: пропаганда здорового способу життя, проведення спортивних вечорів, друк спеціальної літератури, готували педагогічні кадри з фізичного виховання.

«Січ» (1900р.), найбільш чисельна організація (60 тис.).

Скаутські гуртки молоді (1911р.) – відновлення козацьких традицій, посилена військово-спортивна підготовка.

Українські військові товариства, «Січові стрільці», Львів (1913р.).

На початку ХХ ст. українці у Галичині досягли непоганих успіхів, діяло 8 державних українських гімназій, понад 2,5 тис. початкових шкіл, 2 учительські семінарії, інститут для дівчат, 8 кафедр у Львівському університеті керувалися етнічними українцями.

Окупація російськими військами у ході першої світової війни нанесло шкоду українському шкільництву: було припинено навчання українською мовою, припинилася діяльність «Просвіти», насаджувалася російська мова.

5. Педагогічна думка України кінця ХІХ – початку ХХ ст. (М.І. Пирогов, М.О. Корф, Х.Д. Алчевська).

60-ті роки ХІХ ст. – розвиток шкільної освіти, боротьба за українську національну школу, розвиток пед. преси (Чернишевський, Белінський, Писарев).

Микола Іванович Пирогов – вчений, хірург, теоретик у галузі педагогіки, організатор народної освіти. Пед. твори: «Питання життя», «Про публічні лекції з педагогіки», «Про методи викладання».

«Питання життя» (1856р.) – критика російської системи освіти, вимога безстанової, доступної для всіх освіти, заперечував **утилітаризм** - вузьку спеціалізацію освіти за рахунок звуження загальноосвітньої підготовки. Висунув ідею **загальнолюдського виховання** – підготовка високогуманних людей з широким кругозором; професійна освіта на основі загальноосвітньої підготовки.

Був проти бюрократичного характеру керівництва навчальними закладами, підняв роль педагогічних рад.

Вимоги до вчителів: професійна підготовка (1859р. – педагогічна семінарія при Київському університеті), висока моральність, майстерне володіння методами навчання (особливо активними), взаємне відвідування уроків та обмін досвідом.

Заперечував **перевідні екзамени** та оцінки у бальній системі, обстоював річну оцінку як підсумок роботи.

Розробляв питання **свідомої дисципліни**, але допускав тілесні покарання.

Підтримував **освіту для жінок**, але проти їх рівноправності. Підтримував недільні школи для дорослих.

Працював над покращенням **вищої освіти**, критикував обов'язкове відвідування занять, екзамени. Прилучився до відкриття університету в Одесі.

Микола Олександрович Корф (1834-1883 рр.) – відомий педагог і методист, організатор народної освіти, засновник земських шкіл в Україні, послідовник Ушинського. займався громадсько-педагогічною діяльністю,

створенням недільних шкіл у Маріупольському повіті. Організовував учительські з'їзди на Херсонщині, в Бердянську.

Корф створив новий тип народної початкової школи – земську трирічну школу, де заняття велися одним учителем одночасно у трьох класах. Пропагуючи ідею загальної обов'язкової початкової освіти, він відкрив понад 100 таких земських шкіл.

Відстоював аналітико-синтетичний (тобто звуковий) метод вивчення грамоти і одним із перших у Росії запропонував його широке застосування. Запроваджує навчання за підручниками Ушинського.

Написав **першу в росії книгу з школознавства "Русская начальная школа"**, що призначалась для діячів земських шкіл і була педагогічною енциклопедією початкової освіти. Доповненням до неї став пізніше написаний ним збірник "Наше школьное дело".

Христина Данилівна Алчевська (1841-1920) – вчителька, видатний діяч народної освіти, організатор недільних шкіл, визнана письменниця, послідовниця Ушинського. Організувала 1862 року недільну жіночу школу в Харкові, яка стала організаційно-методичним центром створення недільних шкіл для навчання дорослих і підлітків у всій росії.

На свої кошти Алчевська відкрила школу для сільських дітей у с. Олексіївка на Луганщині. Для дорослого сільського населення вона проводила недільні читання, розробила методико-бібліографічний порадник у трьох томах "Що читати народові?".

Відстоювала ідею всезагального народного навчання рідною мовою. Вона є основоположником методики навчання дорослих грамоти, розробила цінні зразки уроків письма, читання, бесід про прочитане, створила трьохтомний навчальний посібник "Книга дорослих".

Розроблена нею методика проведення бесід з учнями на літературному матеріалі. Бесіди проводилися за наперед розробленою програмою, а їх ефективність перевірялась за допомогою письмових робіт.

Б.Грінченко не підтримував діяльності Х. Алчевської, бо вважав, що вона пропагує московську освіту на українських землях.

Маріанна КЛЯП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ

ПЕДАГОГІКА З ІСТОРІЄЮ ПЕДАГОГІКИ

для здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта

Формат 60*84/16. Гарнітура Times New Roman
Ум.друк.арк. 3,2. Зам. № 8

**Редакційно-видавничий відділ ДВНЗ «УжНУ»
88000, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua**